

za
enakost spolov

v Ljubljani

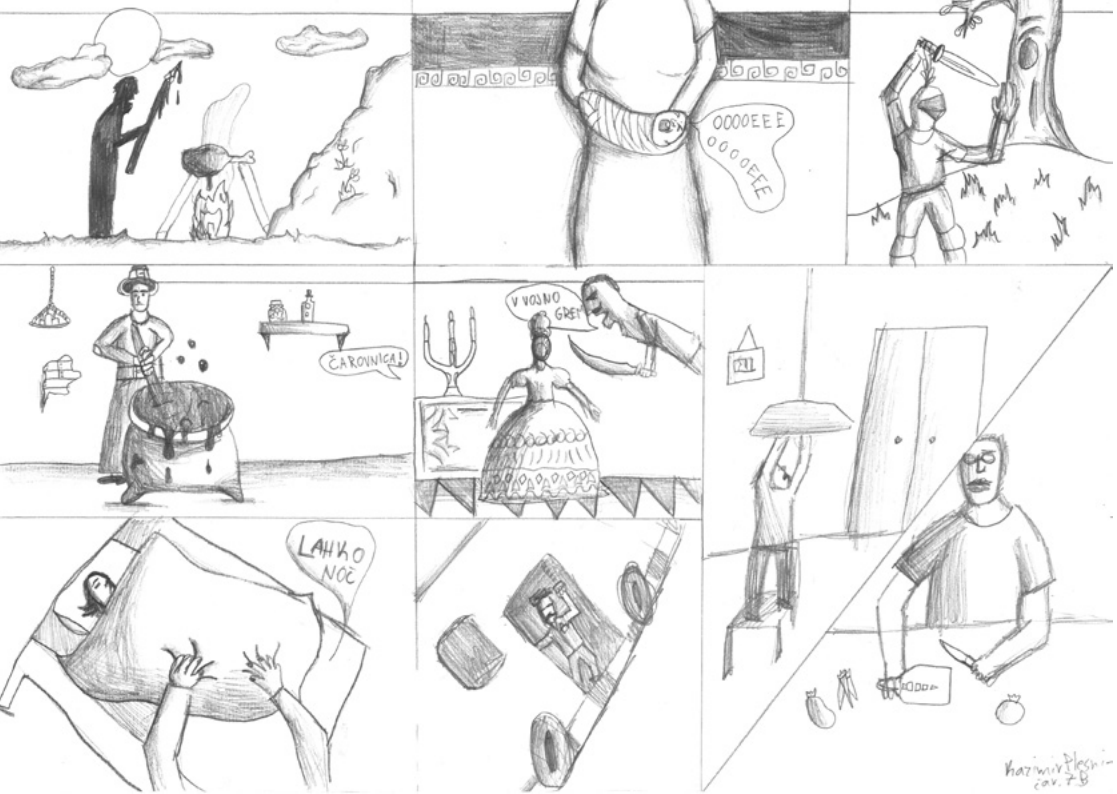
Ljubljana
Zdravo mesto
Healthy City

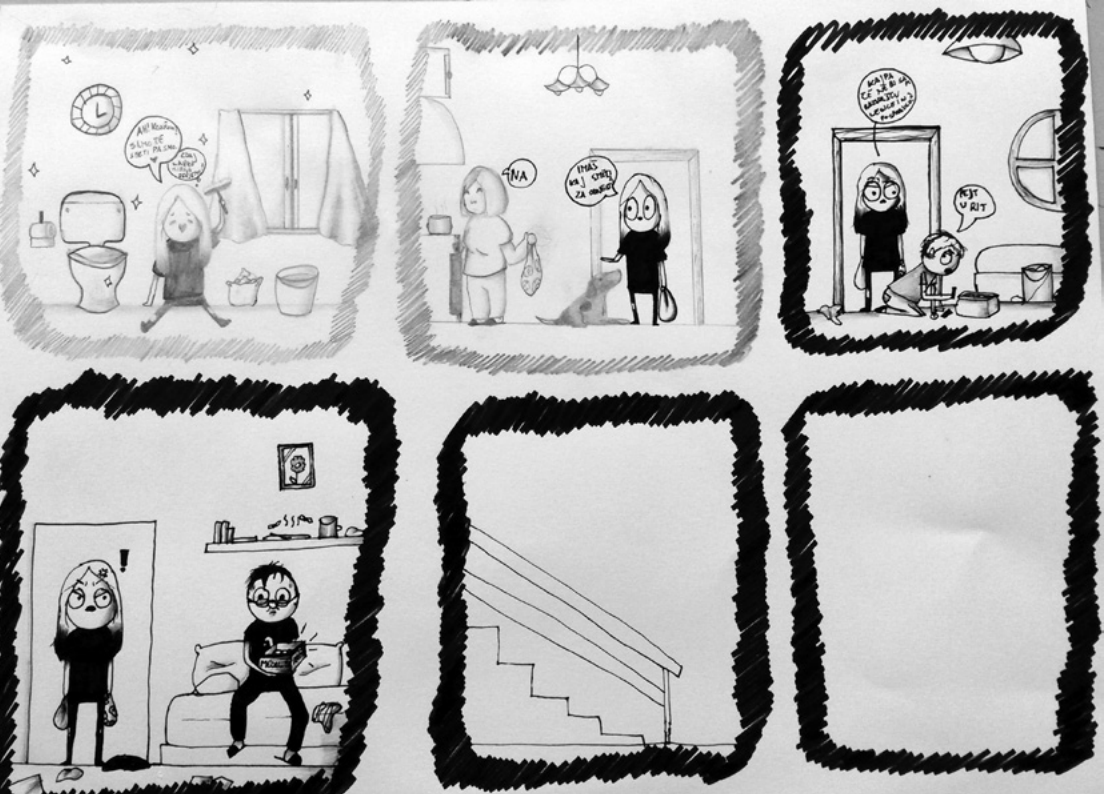
»Prepričanje, da so ženske v naši družbi enake moškim, je le perfidni branik pred resnično enakostjo.«

Goran Vojnović,
publicist

ZA enakost spolov v Ljubljani

Zoran Jankovič,
župan

Ljubljana je mesto, prijazno vsem!

Ljubljana – zeleno, čisto, varno in prijazno mesto – je tudi tovariško in solidarno. Ponosen sem, da lahko različni tukaj živimo skupaj v sožitju in medsebojnem spoštovanju, kjer zagotavljamo človekove pravice vseh meščank in meščanov. V Sloveniji je bilo na področju človekovih pravic v zadnjem času precej razprav. V Ljubljani smo se vedno postavili na stran tistih, ki so jim bile ali bi jim lahko bile kršene človekove pravice. Tako smo bili ena redkih občin, kjer so meščanke in meščani večinsko glasovali za sprejetje Družinskega zakonika in s tem za uzakonitev enakih pravic za istospolne partnerje. Bili smo edina občina, v kateri smo javno nasprotovali predlogu Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije o uvedbi dodatnega plačila za kontracepcijska sredstva, saj menimo, da je to v nasprotju z ustavno pravico do samostojnega odločanja o rojstvu otrok.

Pohvalimo se lahko, da smo ustvarili dobre pogoje za lažje in kakovostnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti staršev ter tistih, ki skrbijo za starejše in druge pomoči potrebne družinske članice in člane. Naše aktivnosti na tem področju so zelo različne, veliko pozornosti namenjamo med drugim različnim storitvam varstva otrok (kot so vrtci, druge oblike počitniškega varstva, prostočasne dejavnosti), oskrbi starejših in drugih pomoči potrebnih oseb (na primer pomoč na domu), pri katerih nenehno ohranjamo visoko raven kakovosti, ki jo še nadgrajujemo.

Ljubljana je odprto in svobodno mesto, v katerem znamo in zmoremo sobivati s svojimi različnostmi. Zavedamo se, da je enakost spolov med našimi najpomembnejšimi vrednotami, zato si moramo za uresničevanje te prizadevati prav vsi – tako ženske kot moški, saj lahko le skupaj ustvarimo kakovostno in lepo življenje vseh v naši Ljubljani, zame najlepšem mestu na svetu.

Tilka Klančar,
vodja Oddelka za
zdravje in socialno
varstvo

Enakost spolov je temeljna človekova pravica in pomeni, da so vsem ljudem, ne glede na spol, zagotovljene enake možnosti za uresničevanje vseh pravic in potencialov na vseh področjih življenja.

Nikogar ne poznam, ki na deklarativni ravni enakosti spolov ne bi pritrdil. Zakaj so torej še vedno razlike? Zakaj so te razlike velike, moteče, krivične, boleče, opazne na vsakem koraku, vsak dan?

Še vedno obstaja plačna vrzel med ženskami in moškimi za enako delo. Še vedno je več revnih žensk kot moških. Še vedno je na visokih položajih več moških kot žensk, čeprav so ženske v povprečju višje izobražene. Še vedno je v politiki mnogo manj žensk kot moških. Še vedno živi prepričanje, da je za otroke odgovorna mati. Če ostaja doma oče in skrbi za otroke, ga ljudje pospremijo z občudovanjem, če to naredi ženska, je samoumevno. V družinah oskrbo pomoči potrebnim nudijo pretežno ženske. V posameznih poklicih in športnih panogah se ločevanje moških in ženskih polj le počasi topi. Pomislimo samo na kirurginje, znanstvenice, vzgojitelje v vrtcu, na smučarske skoke, na nogomet. Tudi na bostonskem maratonu je šele pred petdesetimi leti prva ženska z zvijačo nastopila in dosegla, da so pet let kasneje dovolili tekovati tudi ženskam ... Zaradi takšnih stvari ne nazadnje potrebujemo 8. marec – mednarodni dan žensk. Ne za to, da predstavnice »nežnejšega spola« dobimo rože, kar sploh ni bistvo praznika, ampak zato, da se spominjamo dolgoletnega boja za enakost žensk na vseh področjih in da se vsi skupaj zavemo, da še zdaleč nismo prišli do konca. Niti pri nas, v Evropi, kaj šele v mnogih drugih delih sveta. Da jasno in pošteno povemo, da je pred nami kot družbo na tem področju še veliko stvari, ki jih moramo urediti. Interes in pripravljenost tako žensk kot moških bi morala biti, da se zakonsko zagotovljena enakost spolov uresničuje v vsakdanjem življenju, vsak dan sproti in v dejanjih, ne za praznik, z besedami.

dr. Milica Antić Gaber

"Če bomo delale_i tako, da bodo naša prizadevanja usmerjena v doseganje enakosti spolov, bomo postopno, predvsem pa na koncu tega procesa, na boljšem vse_i."

ENAKOST SPOLOV JE STVAR VSEH!

dr. Milica Antić Gaber,
Filozofska fakulteta
Univerze v Ljubljani

Mnogokrat, ko se je v preteklosti govorilo o tem, da je treba doseči enakosti moških in žensk ali enakost spolov, je bilo najprej treba razložiti, da se je za to treba zavzemati, ker so ženske enako sposobne kot moški, ker se rodijo enako racionalne kot oni, le da nimajo možnosti svojega razuma razvijati, ker jim je bila odtegnjena enaka možnost izobraževanja. Ali pa, da prizadevanja za enakost ne bodo uperjena zoper moške kar tako, zoper vse moške; da ne gre za sovražnost do njih; da ne gre za maščevanje; da ne bo moške dominacije zamenjala ženska dominacija ipd., ampak, da gre za takšno ureditev družbe in stanje duha v njej, da bodo vse_i ne glede na svoj spol imele_i enake možnosti v njej doseči tisto, kar si želijo, živeti na način, ki jim je blizu, ter obenem ne biti potisnjene_i na rob družbe ali biti nevidne_i.

Nisem prepričana, če je tudi danes to še treba povsod in v vsakem trenutku znova in znova razlagati, zagotovo pa je treba povedati, da, če bomo delale_i tako, da bodo naša prizadevanja usmerjena v doseganje enakosti spolov, bomo postopno, predvsem pa na koncu tega procesa, na boljšem vse_i, zato je enakost spolov stvar vseh. Če bi 26. predsednik ZDA Theodore Roosevelt živel danes, bi se s tem zagotovo strinjal, saj je že pred davnimi leti takole slikovito osvrknil tiste, ki so mislile_i, da »žena naj bo doma«, ko je dejal: *“Konservativni prijatelji mi pravijo, da je dolžnost ženske skrb za dom. To je točno. A skrb za dom je tudi stvar moškega. Dolžnost ženske, da skrbi za dom, ni nič večja kot dolžnost moškega. Če kakšen poročen moški ne ve, da ženska doma opravi nekaj več dela, kot je njen delež v domu, ga je o tem treba poučiti. Če ima povprečen moški več prostega časa, da razmišlja o javnih zadevah, kot ga ima povprečna ženska, potem se je nad tem treba zamisliti. Če vam povprečni moški pove, da povprečna ženska nima časa razmišljati o teh vprašanjih, mu povejte, da naj gre domov in opravi svojo dolžnost. Povprečna ženska potrebuje petnajst minut za glasovanje, prav je, da zaskrbljenca opomnimo, da ji bo ob tem ostalo še 364 dni, 23 ur in 45 minut za opravljanje vseh drugih dejavnosti.”*

Ob tem je vsekakor treba povedati, da smo od tistih časov do sedaj naredile_i že veliko korakov v smeri enakosti spolov, a jih je še vedno veliko pred nami.

Če pogledamo v zgodovino, ugotovimo, da se ženske še pred samo stotimi leti niso mogle izobraževati na višjih ravneh šolanja, a tudi če so se, so bili mnogi poklici zanje nedosegljivi; da se niso mogle brez strinjanja soproga ločiti, po njegovi smrti

pa niso mogle odločati o usodi svojih otrok; ni jim bilo dovoljeno voliti ipd. Ko so si vse te pravice postopno pridobile, za kar so bila potrebna dolgotrajna prizadevanja izjemnih posameznic in mnogih kolektivnih ter organiziranih akcij tako na nacionalnem kot na internacionalnem nivoju, pa so mnoge od teh pravic ostale na papirju, saj jih – zaradi neenakih možnosti v zasebnem in javnem življenju, zakoreninjenih patriarhalnih odnosov ter globalnega spolnega reda z moško dominacijo – niso mogle tudi uresničiti. Prav zaradi tega je bilo na mnogih področjih (v izobraževanju, zaposlovanju, politiki) potrebno sprejeti dodatne ukrepe (najbolj znane so spolne kvote), ki so ženskam sploh omogočili enake izhodiščne možnosti. Ti ukrepi so se na nekaterih področjih izkazali kot učinkoviti, saj so v kratkem času odstranjevali ovire in tako prinesli pomembne premike.

Veliko pa je še težko razpoznavnih ali »nevidnih« ovir v obliki ustaljenih praks, ki se nam zdijo običajne in jih kot ustrezne tudi sprejemamo, veliko je še stereotipnih pogledov, ponotranjenih spolno-specifičnih izbir in kar je še takega. O teh običajno ne razmišljamo, saj se nam zdijo naravne in nespremenljive. Pa niso takšne, niso naravne, niso stvar biologije in niso nespremenljive, ampak so stvar naših izbir, naših odločitev, družbenih vzorcev vedenja in praks vsakdanjega življenja, ki so se enkrat med zgodovino oblikovali, a so seveda tudi spremenljivi, čeprav pogosto težko, a so. Za to pa so seveda potrebni zavedanje tega, pripravljenost na sprejemanje sprememb in ne strah pred njimi.

Nekatere spremembe, ki smo jih nedavno tega vpeljale_i v naši družbi in so se povečini že ustalile v naših vsakdanjih praksah, pričajo prav o tem. Naj med njimi omenimo le nekaj morda najpomembnejših: da ženske lahko same svobodno odločajo o svojem telesu in se odločijo tudi za abortus; da je posilstvo (tudi v zakonski zvezi) kaznivo dejanje; da so ženske zakonsko zaščitene pred vsemi vrstami nasilja svojih partnerjev ali soprogov; da lahko sklenejo partnersko zvezo tudi istospolni pari.

Pa vendarle smo še precej daleč od popolne enakosti spolov. Indeks Evropskega inštituta za enakost spolov (EIGE), ki je prilagojen evropskim razmeram, meri napredek pri doseganju enakosti spolov v razponu od 1 do 100 točk, pri čemer 1 točka pomeni popolno neenakost, 100 pa popolno enakost. Oddaljenost od enakosti spolov meri na izbranih področjih, od katerih je šest ključnih (čas, delo, denar, moč, zdravje in znanje), poleg tega upošteva še kazalnika intersekcijske neenakosti in nasilje nad ženskami.

Slovenija je, odkar se enakost spolov meri z omenjenim indeksom, naredila nekaj drobnih korakov, saj je bil za leto 2005 izmerjen indeks

v višini 60.8 točk, leta 2010 62.7, leta 2012 66.1 in nazadnje leta 2015 (objavljen leta 2017) 68.4 točk. Slovenija je bila leta 2005 pod evropskim povprečjem, leta 2015 pa se je dvignila nekoliko nad povprečje, ki je znašalo 66.2 točke. Evropsko povprečje se je v zadnjih desetih letih zvišalo samo za 4 točke. Zato EIGE v svojem poročilu poudarja, da se nasploh na ravni držav EU proti enakosti spolov premikamo po polžje. Najvišje je po tem indeksu na zadnjem merjenju uvrščena Švedska z 82.6 točk, najnižje pa Grčija s 50 točkami. Primerjalno gledano je Slovenija sicer bila pri tem merjenju solidno pozicionirana. Še več, kar zadeva domeno moči (predvsem politično – 65.4 in ekonomsko – 61.5), je v zadnjih desetih letih dosegla tudi največji napredek, ki pa se bo glede na rezultate zadnjih državnozborskih volitev na žalost znižal. Iz dosedanjih raziskav v slovenskem merilu lahko tudi sklenemo, da so si ženske v Sloveniji predvsem na področju izobraževanja pridobile zavirljiv kulturni kapital v institucionalizirani obliki, ga dokaj uspešno validirale na področju zaposlovanja in dela, vendar pa za moškimi kolegi še močno zaostajajo pri možnostih razvoja svojih profesionalnih karier ter zasedanja najvišjih položajev. Poleg tega je stopnja segregiranosti pri izbiri študijskih smeri in kasneje področij zaposlovanja, ki se spolno stereotipno pripisujejo ženskam (pedagoški poklici, nekateri poklici v zdravstvu in socialnem varstvu, v humanistiki in umetnosti), še vedno izredno visoka, zaradi česar potem ne pridobivajo tistih položajev, ki bi jim prinašali tudi družbeno moč in zato ostajajo pod »steklenim stropom«. Obenem ne smemo pozabiti segmentacije tudi na nižjih nivojih, kjer so ženske skoncentrirane v dejavnostih in poklicih, ki se jih povezuje s skrbjo za druge ter se jih kot take obravnava kot poklice, ki so bliže t. i. ženski naravi (medicinske sestre, strežnice, trgovke, pomočnice vzgojiteljic, snažilke), zaradi česar se ne morejo odmakniti od »lepljivih tal«.

Poleg zgoraj opisanih strukturnih sprememb se pred nami pojavljajo tudi novi izzivi, nova področja, kjer se neenakosti pojavljajo ali pa prej zanje nismo bile_i dovolj občutljive_i. Še posebna pozornost bo morala biti posvečena nekaterim skupinam žensk (Rominje, begunke, brezdome, ženske s hendikepom, starejše revne ženske, transspolne ženske ipd.), ki so zaradi večplastnega neugodnega strukturnega položaja še dodatno marginalizirane in diskriminirane.

Naj na koncu poudarimo še to, da jezik pri tem nikakor ni in ne more biti nevtralen. Ravno nasprotno: pri ustvarjanju družbenih pogojev enakosti spolov igra pomembno vlogo. S tem ko v jeziku iščemo forme jezikovne vidnosti in vključenosti vseh spolov, seveda spreminjamo tudi jezikovne forme. Te namreč niso samo stvar jezikoslovk_cev, ampak vseh nas, ki se v njih izražamo.

ENAKOST SPOLOV – KAJ JE TO?

stereotip

Moški so izgubili moškost in se požensčili, ženske so ob ženstvenost in so postale možače.

Enakost spolov je temeljna človekova pravica in osnovna vrednota vsake demokracije.

Po trenutni zakonodaji opredeljujemo spol kot binarno kategorijo. Razlikujemo le ženski in moški spol. Kljub temu je treba upoštevati tudi dejstvo, da so ženske in moški heterogeni skupini, ter da obstajajo tudi posameznice_ki, ki se s svojo spolno identiteto ali spolnim izrazom ne identificirajo z nobeno od teh dveh kategorij.

Ob rojstvu se **biološki spol** (angl. sex) opredeli na podlagi spolnih organov in sekundarnih spolnih znakov. V okviru vzgoje in socializacije človeka se glede na njen oziroma njegov biološki spol postavljajo družbeno določene norme, ki so posameznemu spolu pripisane. Govorimo o **družbenem spolu** (angl. gender) in pri tem uporabljamo izraza moškost in ženskost. Skozi življenje posameznik_ica oblikuje svojo **spolno identiteto**. Spolna identiteta je posamezničino_kovo notranje in osebno doživljanje lastnega spola, ki lahko ustreza ali ne ustreza na zunaj razpoznavnim spolnim značilnostim. Če se spolna identiteta osebe ujema s spolom, ki ji je bil pripisan ob rojstvu, je oseba **cispolna**. Kadar oseba doživlja neujemanje med lastno spolno identiteto in tisto, ki ji jo je pripisala družba, pa govorimo o transspolni osebi. **Transspolnost** je tako krovni izraz za vse spolne identitete, ki so osnovane na podlagi posameznikovega_činega čutenja in doživljanja sebe in/ali preoblikovane v skladu z njim. Z namenom vključevanja vseh spolov bomo pri spolno zaznamovanih slovničnih oblikah uporabljali podčrtaj. Naj pa poudarimo, da je večina literature, raziskav in analiz na področju enakosti spolov narejena na podlagi binarne razdelitve, in temu bomo v večji meri sledili tudi v tej knjižici. Več o spolih izven binarne delitve piše Anja Koletnik v Vsi spoli so resnični.

Enakost spolov (gender equality) tako ne pomeni istosti žensk, moških in oseb drugih spolnih identitet, ampak pomeni sprejemanje različnosti med osebami raznolikih spolnih identitet. Pomeni, da imamo vsi, ne glede na spol, enake možnosti in priložnosti za uresničevanje svojih potencialov in pravic na vseh področjih življenja (političnem, izobraževalnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem, zdravstvenem in zasebnem).

Enakost spolov tudi ni istoznačna z **enakopravnostjo spolov**. Enakopravnost spolov je ožji pojem in pomeni pravno enakost,

se pravi, da imamo vsi pravno-formalno enake pravice. Enakost spolov zajema poleg pravno-formalne enakosti tudi enakost na vseh drugih področjih, se pravi, da zajema tako formalno (de jure) kot tudi dejansko (de facto) enakost. Zakonsko zagotovljena enakost namreč še ni zadosten pogoj, da bi bila enakost zagotovljena tudi na drugih področjih. Flander (2004) pravi, da ko govorimo o enakosti, govorimo o enaki vrednosti človeka kot posameznice_ka in kot pripadnice_ka človeške družbe kot celote, iz katerega izvira človekovo enako dostojanstvo, ki od družbene organizacije načeloma zahteva enako (pravno) obravnavanje posameznic_kov. Poleg pravne razsežnosti ima ta pojem tudi širše družbene razsežnosti, ki se nanašajo na družbeni položaj oziroma status posameznice_ka in družbenih skupin, na možnost za njeno_govo oziroma njihovo udeležbo (participacijo) pri upravljanju javnih zadev, na možnosti za njeno_govo oziroma njihovo udeležbo pri porazdelitvi (distribuciji) družbenih dobrin itd. Gre torej za družbeno, tj. politično, ekonomsko in socialno (ne)enakost.

Zakonodaja in ukrepi za promocijo enakosti spolov morajo biti narejeni tako, da vsaki posameznici_ku omogočijo enake možnosti za sprejemanje odločitev ne glede na spol.

V povezavi z enakostjo spolov se pojavljajo različni termini, naj predstavimo nekatere najpomembnejše.

Feminizem lahko označimo kot boj za socialno pravičnost in gibanje zoper spolno neuravnoteženo ureditev sveta.

Seksizem označuje najrazličnejše oblike gospodovanja enega spola nad drugim (Jogan 2001). Pojavlja se v očitnih (npr. neuravnotežena zastopanost žensk in moških na mestih odločanja, neenako plačilo za enako opravljeno delo ...) in prikritih oblikah (npr. šale o »blondinkah«, povečevanje žensk v vlogi mater, nezaželenost izražanja čustev pri moških ...).

Šovinizem označuje prepričanje enega spola, da je več vreden od drugega.

Diskriminacija označuje neenako obravnavanje. Ločujemo neposredno in posredno diskriminacijo. O **neposredni diskriminaciji** govorimo, ko je nekdo v enakih ali podobnih situacijah obravnavan manj ugodno kot drugi (npr. vstopnina v lokalu za samo določeno skupino ljudi, neenako plačilo enake storitve v frizerskem salonu za ženske in moške). O **posredni diskriminaciji** govorimo, kadar je zaradi navidezno nevtralnega predpisa, merila ali prakse oseba nekega spola v enakih ali podobnih situacijah ali pogojih v manj ugodnem položaju

stereotip

**Moški
ne jočejo.**

kot oseba drugega spola (npr. v primeru, če bi delodajalec od kandidatk_ov zahteval, da za zasedbo delovnega mesta izpolnjujejo določene pogoje, ki niso potrebni za opravljanje dela in s tem osebe enega spola postavi v slabši položaj od oseb drugega spola). Izjemoma se z namenom preprečevanja posredne diskriminacije in ustvarjanja enakih možnosti dopusti **pozitivna diskriminacija oz. pozitivni ukrepi** (npr. spolne kvote na kandidatnih listah).

Spolni stereotipi pomenijo posplošeno in poenostavljeno dojetje žensk in moških ter njihovih družbenih vlog. Prenašajo se iz generacije v generacijo, zato je izredno pomembno, da v procesu vzgoje in izobraževanja delujemo v smeri odpravljanja prevladujočih stereotipov o tipično ženskih ter tipično moških vlogah v naši družbi. Neenakost spolov namreč na različnih področjih družbenega življenja onemogoča enake pravice, možnosti in odgovornosti žensk ter moških. Pravična in enaka obravnava spolov v zgodnji mladosti posameznice in posameznike vodi do tega, da sami osvojijo načela enakosti ter v svojem življenju spoznajo, da to niso le besede na papirju, ki v realnosti ne delujejo. V zadnjih letih se tako npr. vidi porast žensk, ki so se odločile za netradicionalne ženske poklice, nasprotno je moških, ki se odločajo za netradicionalne moške poklice manj in še vedno so deležni negativnih reakcij (npr. saj to je začasno, kaj pa misliš potem delati?). Spremenila se je tudi vloga moških v družini – opravijo več dela, kot so ga pred leti, povečala se je tudi njihova očetovska vloga. Kljub temu še vedno zasledimo stereotipnost. Ženska je še zmeraj videna v vlogi, da nosi največjo odgovornost za otroke. Tako so ženske na vodilnih položajih večkrat vprašane, kako bodo uskladile skrb za otroke in kariero, njihovi moški kolegi pa takšnih vprašanj ne dobivajo.

**Tjaša Ficko,
podžupanja MOL**

Vsako ima pravico, da sledi svojim ciljem in skuša uresničiti svoje sanje, ne glede na spol, spolno identiteto, raso ali versko pripadnost. Tako bi vsaj moralo biti.

Sama se ne spomnim, da bi bila zaradi spola kadarkoli za kaj prikrajšana, obravnavana drugače ali da bi imela v življenju manj priložnosti. Iskreno povedano, o vprašanju neenakosti spolov v mladosti tudi nisem razmišljala, morda prav zato, ker je nisem občutila. V najboljčutljivejših letih so mi to omogočali starši in stari starši, kasneje drugi, zame pomembni posamezniki. Res je tudi, da sem bila zmeraj obkrožena z močnimi in uspešnimi ženskami, ki so bile v svojih okoljih priznane in spoštovane.

V družbi otrok, s katerimi sem odraščala, sem bila pogosto edina punca. Fantje me niso nikoli »šparali«, bila sem ena izmed njih – tudi pri nogometu in sprintu. Pri slednjem sem večino tudi zmeraj pustila za seboj.

Danes vem, da to ni bilo samoumevno. Lahko bi odraščala popolnoma drugače, lahko bi dejstvo, da sem ženska, občutila kot negativni pritisk tako v procesu šolanja kot pri pridobivanju prve službe ali na vsakem naslednjem kariernem koraku in tudi v zasebnem življenju. Vse do skrajnih primerov, ko ne bi smela voziti avtomobila ali odpreti svojega bančnega računa (?!). Vse to se po svetu dogaja, nemogoče si je zatiskati oči. Naše okolje je na srečo daleč od opisanih skrajnosti, kljub temu pa imamo še veliko možnosti za izboljšanje.

Verjamem, da imamo mnogo razlogov za optimizem – aktivno ozaveščanje ter številne aktivnosti za preprečevanje in odpravljanje diskriminacije zaradi spola so že obrodile sadove. Pohvalno je, da se v družbi o tem zmeraj več pogovarjamo in je bilo najdenih tudi veliko dobrih rešitev. Za še učinkovitejši premik od besed k dejanjem pa je prav, da ne čakamo na druge, ki naj bi s čarobno paličico odpravili vse slabo, temveč začnemo pri sebi in se zavemo, da bodo na videz majhni koraki vsakega od nas prinesli velik učinek. Naša osnovna dolžnost je, da smo do sočloveka odgovorni ter spoštljivi in če vsak dan udejanjamo načelo “ne delaj drugemu tistega, kar ne želiš, da bi delali tebi”, bomo naredili veliko. Morda največ.

Leta 1990 je bila na Skupščini Republike Slovenije ustanovljena Komisija za žensko politiko, ki je zahtevala ustanovitev posebnega vladnega telesa, ki se bo ukvarjalo z ženskimi vprašanji. Dve leti kasneje (1992) je bil tako ustanovljen Urad za žensko politiko (leta 2001 preimenovan v Urad za enake možnosti), katerega ključne naloge so bile spremljanje položaja žensk na vseh področjih življenja in dela, skrb za ohranjanje pridobljenih pravic, sodelovanje pri pripravi zakonov, priprava zakonov, ukrepov in aktov, ki pozitivno vplivajo na položaj žensk v državi. Urad je bil ukinjen leta 2011, njegovo delovno področje pa je prevzelo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Krovna zakona na področju enakosti spolov sta **Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM)**, sprejet leta 2002) ter **Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD)**, sprejet leta 2016 in je nadomestil Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja). ZEMŽM definira enakost spolov in enako obravnavanje spolov kot vladno politiko ter določa splošne in posebne ukrepe za ustvarjanje enakih možnosti. Na podlagi zakona se vzpostavi inštitut zagovorništva enakih možnosti žensk in moških (po sprejetju ZVarD se preimenuje v **zagovornico_ka načela enakosti** ter postane samostojni državni organ), ministrstvom se naloži, lokalnim skupnostim pa omogoči, imenovanje **koordinatoric_jev za enake možnosti**. Cilji in ukrepi ter ključni nosilci politik za uresničevanje enakosti spolov na posameznih področjih so opredeljeni v Resolucijah o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (ReNPEMŽM), ki sta bili sprejeti za obdobje 2005–2013 ter 2015–2020. Temeljni namen je izboljšati položaj žensk oziroma zagotavljati trajnostni razvoj pri uveljavitvi enakosti spolov. Konkretna naloge in aktivnosti za doseganje ciljev ter izvajanje ukrepov pa so opredeljene v periodičnih načrtih, ki se pripravljajo vsaki dve leti in tudi natančneje določajo časovni rok ter način izvedbe posameznih nalog in aktivnosti.

Vloga lokalnih skupnosti na področju zagotavljanja enakosti spolov je opredeljena v 30. členu ZEMŽM: »samoupravne lokalne skupnosti spodbujajo in ustvarjajo enake možnosti v okviru svojih pristojnosti ter pri sprejemanju ukrepov in aktivnosti, pomembnih za ustvarjanje enakih možnosti, upoštevajo vidik enakosti spolov«.

Občine lahko tudi imenujejo **koordinatorico_ja za enake možnosti**. V Mestni občini Ljubljana (v nadaljnjem besedilu MOL) trenutno delujeta koordinatorica za enake možnosti in namestnik koordinatorice, ki sta zaposlena na Oddelku za zdravje in socialno varstvo. Po zakonu ima koordinator_ica naslednje naloge:

- sodeluje pri pripravi in izvajanju nacionalnega programa za enake možnosti, ki se nanaša na lokalne skupnosti;
- predlaga ukrepe in aktivnosti na področju ustvarjanja enakih možnosti ter
- ima svetovalno vlogo pri oblikovanju rešitev v smislu ustvarjanja enakih možnosti.

Pri doseganju enakosti spolov v družbi ima tako lahko lokalna samouprava pomembno vlogo. Na lokalni ravni se namreč oblikujejo neposredne možnosti izobraževanja in zaposlovanja, dostop do ponudbe različnih storitev in infrastrukture, oblikujejo se družbeno in kulturno okolje ter možnosti neposredne družbene in politične participacije. Enakost spolov tako lahko lokalna samouprava spodbuja na različne načine – kot načrtovalka, ustvarjalka in izvajalka politike, kot delodajalka ter kot zgled za druge lokalne in nacionalne strukture.

Leta 2016 je bil v Mestnem svetu sprejet prvi akcijski načrt za enakost spolov v MOL za obdobje od leta 2016 do leta 2018, ki je razdeljen na osem področij (integracija načela enakosti spolov v lokalni skupnosti, procesi odločanja, ekonomska neodvisnost, usklajevanje poklicnega in družinskega ter zasebnega življenja, tradicionalne družbene vloge in stereotipi o ženskah in moških, socialna vključenost ranljivih skupin žensk in moških, preprečevanje nasilja nad ženskami ter strpnost do skupnosti LGBT). Pri vsakem področju je najprej na kratko opisano področje, analizirano trenutno stanje na tem področju v MOL ter določene prioritete, cilji in ukrepi na tem področju v predlaganem obdobju. V obdobju izvajanja akcijskega načrta je bilo izvedenih precej novih aktivnosti in dogodkov. Pripravljeni sta bili razstavi likovnih in pisnih izdelkov osnovnošolk_cev, organiziran je bil dan z direktoricami itd.

Miha Lobnik

Prizadevati si je torej treba za ozaveščanje širše javnosti in omogočiti življenje, prosto spolnih stereotipov, vsakomur, ki svoje identitete ne more oziroma ne želi graditi v skladu z usmeritvami družbenih pričakovanj.

SPOL KOT OSEBNA OKOLIŠČINA

Miha Lobnik,
zagovornik načela
enakosti

Kot mnoge druge države po svetu se je tudi Slovenija znašla na razpotju, ki zaznamuje prizadevanja na področju enakosti spolov. Ne glede na zakonodajne podlage v Sloveniji smo na mnogih področjih še vedno priča diskriminatornim praksam, kjer je spol osebe glavni imenovalec izključevanja. Z vseh strani nas obdajajo spolni stereotipi, mediji in oglaševanje nas, kot še nikdar poprej, bombardirajo s primernimi (stereotipnimi) načini vživljanja v tradicionalne spolne vloge moškega in ženske. Diskriminacija in spolno nadlegovanje sta še vedno prisotna tudi na trgu dela. Povprečna mesečna bruto plača žensk je v skoraj vseh dejavnostih nižja od povprečne mesečne bruto plače moških.

Neenakost in nasilje se prenašata tudi v družinsko sfero, kjer naj bi vsaka peta ženska doživljala nasilje. Veliko nasilja ostaja prikrita, dogaja se za štirimi stenami, da okolica zanj sploh ne ve, dokler se ne zgodi nekaj tragičnega. Situacij je še mnogo; premnoge smo kot družba normalizirali in jih zakoreninili v prakse vsakdana – kot na primer seksistične opazke, ki ženske in moške velikokrat pospremiijo na poti v službo, ali različne stigmatizacije moških, ki se udeležujejo v feminiziranih poklicih ter opravljajo »za ženske značilna« opravila (skrbstveno delo ipd.).

Enakost spolov tako v splošnem še zmeraj ostaja velikokrat nerazumljena, še večkrat se zamenjuje z enakopravnostjo spolov. Medtem ko enakopravnost navadno zadeva zgolj enako (pravno) obravnavanje oseb, besedna zveza enakost spolov zajema celostni spekter dostojanstva oseb in temelji na sprejemanju razlik med spoli ter na enakem vrednotenju spolov in različnih spolnih vlog. Enakost spolov si torej v svojem bistvu prizadeva za resnično partnerstvo med osebami ter delitev odgovornosti pri odpravljanju neravnovesij v javnem in zasebnem življenju.

In kakšni so zakonodajni okviri v Sloveniji? Spol, kot osebno okoliščino prepozna že **Ustava Republike Slovenije**, saj Slovenijo opredeljuje kot demokratično, pravno in socialno državo, ki zagotavlja uživanje in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem, ne glede na narodnost, raso, spol, vero, politično in drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Glede na temeljna načela Ustave

torej ni dovoljena nobena oblika diskriminacije, prav tako Ustava zagotavlja mehanizme za odpravo posledic kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin. S prepovedjo spolne diskriminacije je enakost spolov priznana kot osnovno načelo demokracije in spoštovanja človekovih pravic ter kot taka pogoj za socialno pravično in pravno državo.

Dikcijam Ustave sledi tudi Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD), ki je bil sprejet leta 2016 ter med drugim ustanavlja samostojni in neodvisni državni organ, imenovan Zagovornik načela enakosti. ZVarD določa varstvo pred diskriminacijo za vsakogar, ne glede na katerokoli osebno okoliščino.

Zagovorniku načela enakosti nalaga mnoge pristojnosti, tudi inšpekcijska pooblastila. Prav tako se njegov mandat razteza na kršitve v zasebnem sektorju. Poleg možnosti odločanja o potencialnih primerih diskriminacije ima Zagovornik možnost aktivnega delovanja na področju ozaveščanja in izobraževanja. Da je to še kako pomembno tudi na področju enakosti spolov, je pokazala zadnja javnomnenjska raziskava, ki smo jo izvedli pri Zagovorniku načela enakosti v letu 2017. Namreč, 10 % respondentk in respondentov diskriminacijo še vedno povezuje izključno z neenako obravnavo na podlagi spola. Kar 8 % respondentov pa je kot najpogostejše tarče diskriminacije navedlo ženske. ZVarD kot obliko diskriminacije opredeljuje tudi nadlegovanje in spolno nadlegovanje.

Pomembnejši zakonodajni okvir na področju enakosti spolov predstavlja leta 2002 sprejet **Zakon o enakih možnostih žensk in moških**, ki določa temelje za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti spolov na posameznih področjih družbenega življenja. V njem je podana neposredna dikcija, ki določa, da je diskriminacija glede na spol prepovedana – tako neposredna kakor tudi posredna (5. člen). Uresničevanje zakona in koraki, ki so potrebni, da jih kot družba naredimo, pa so podrobneje opredeljeni v **Resoluciji o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020**. Njene temeljne usmeritve in cilji so:

- odprava neravnovesij med spoloma ter spolne segregacije na področju zaposlovanja in odpravljanja brezposelnosti,
- izboljšanje položaja žensk in moških na področju socialne vključenosti,
- odprava ovir za doseganje lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega oziroma zasebnega življenja,
- odprava neenakosti v znanosti in visokem šolstvu,

- odprava stereotipov v družbi, zlasti v medijih, kulturi in športu,
- izboljšanje zdravja žensk in moških,
- odprava ovir za doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na različnih področjih političnega in družbenega življenja,
- ničelna strpnost do nasilja nad ženskami,
- okrepitev vključevanja vidika spola v slovenske razvojne, mirovne in druge zunanjepolitične pobude.

Na dogodku *Izzivi in priložnosti za ženske v podjetništvu: vpliv spola na kariero*, ki smo ga pri Zagovorniku načela enakosti organizirali v januarju, je Andreja Poje iz Zveze svobodnih sindikatov Slovenije opozorila, da so »*prakse, ki vodijo v neenakost spolov v Sloveniji še zmeraj obstoječe. Delavke se pogosto soočajo z nerazumevanjem delodajalcev glede zasebne sfere. Veliko je primerov, ko delodajalci mladim mamicam ponudijo v podpis soglasje za delo, ki poteka ob neprimernem času, ponoči, ob nedeljah, praznikih. Ker se ženske bojijo, da zaposlitve ne bi dobile, če ne bi pristale na takšne pogoje dela, pogodbo podpišejo.*«

Opisana situacija je zgolj eden izmed aspektov problematike enakosti spolov, ki jo moramo v prihodnosti nasloviti. Prizadevati si je torej treba za ozaveščanje širše javnosti in omogočiti življenje, prosto spolnih stereotipov, vsakomur, ki svoje identitete ne more oziroma ne želi graditi v skladu z usmeritvami družbenih pričakovanj. K dosegu tega cilja bomo pri Zagovorniku načela enakosti stremeli tudi v prihodnosti.

NEKAJ STATISTIČNIH PODATKOV

Prebivalstvo MOL
po starosti in spolu
na dan 1. 1. 2018
Vir: SURS 2018

V Mestni občini Ljubljana je po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: SURS) na dan 1. januar 2018 imelo prebivališče 289.518 ljudi, od tega 139.777 (48,3 %) moških in 149.741 (51,7 %) žensk. Kljub povečanju števila prebivalstva v MOL ostaja delež žensk in moških v zadnjih letih enak. Naravni prirastek prebivalstva je pozitiven od leta 2006 naprej. V povprečju se rodi več dečkov, višjo starost pa doživijo ženske. Tudi selitveni prirastek je bil do leta 2015 pozitiven, v letu 2016 pa negativen. Tako se je v letu 2016 iz MOL izselilo več ljudi, kot se jih je v MOL priselilo, pri tem je več izseljenih žensk.

Starost	Moški	Ženske	Skupaj
0–14 let	21.482	20.426	41.908
15–64 let	95.925	96.194	192.119
Nad 65 let	22.370	33.121	55.491
Skupaj	139.777	149.741	289.518

Povprečna starost prebivalstva je v Ljubljani nižja od povprečne starosti prebivalstva v Sloveniji, in sicer znaša v letu 2017 42,5 let, od tega za moške 40,9 let in za ženske 44 let. Tako kot velja za Slovenijo nasploh, je število najstarejših večje od števila najmlajših: na 100 oseb, starih do 14 let, je prebivalo 132 oseb starih 65 ali več (t. i. indeks staranja). Podatki po spolu kažejo, da je bila vrednost indeksa staranja za ženske v vseh slovenskih občinah višja od indeksa staranja za moške. Leta 2017 je bila povprečna starost umrlih moških v Sloveniji 74, povprečna starost umrlih žensk pa 81 let. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu se v državah članicah EU za oba spola viša, vendar je za dečke krajše kot za deklice. Deklice, rojene v letu 2017 v Sloveniji, tako lahko pričakujejo 84 let, dečki pa 78 let življenja (SURS 2018).

Na podlagi evropske ankete v letu 2013 lahko ugotovimo, da so ženske v Sloveniji kljub različnim težavam in oviram na splošno zadovoljnejše z življenjem kot moški. Tako so Slovenke, stare vsaj 16 let, na lestvici od 0 do 10, ocenile svoje zadovoljstvo z življenjem s povprečno oceno 7,0, kar nas je med članicami EU-28 uvrstilo na 14. mesto. Moški so zadovoljstvo s svojim življenjem ocenili v povprečju z nekoliko nižjo oceno, s 6,9, s čimer smo se med državami članicami EU uvrstili na 16. mesto (SURS 2018).

stereotip

Moški so pomembneje prispevali k zgodovini kot ženske.

Siniša Borovičanin,
vzgojitelj

Načeloma je tako, da sta radovednost in vztrajnost pogoja, da se dokopljemo do novih spoznanj. Po navadi ne vemo, zakaj nas nekaj pritegne tako močno, da smo se temu pripravljene posvetiti v večji meri. S tem se večinoma sploh ne ukvarjamo, še posebej takrat ne, ko smo v tem, kar počnemo, uspešni in uživamo sadove, ki se kažejo v obliki družbenega priznanja in nagrade v obliki denarja. Takrat imamo občutek, da smo na pravi poti, da smo družbeno primerni, da delujemo v skladu z družbenimi normami, ideologijo ipd. Sem sodijo tudi družbeno potrjene vloge, ki jih zasedata oba spola. Sklepamo lahko, da na izbiro poklicnega oziroma raziskovalnega področja vplivajo naša samozavest, konformnost, sposobnost prilagajanja, razumevanje družbenih situacij ipd. Tudi odločitev za raziskovanje otrok in otroštva in vivo, za katerega sem se odločil po študiju pedagogike in sociologije na Filozofski fakulteti, je pri marsikom vzbujala občutke nelagodja, nejevere in nezaupanja zaradi neprimernosti družbene vloge. V petnajstih letih svojega dela v vrtcu, kjer delam kot vzgojitelj, sem se ničkolikokrat srečal s prepričanjem, da je ukvarjanje z otroki žensko področje, saj se »po naravi« bolje spoznajo na otroke, jih lažje »prenašajo« v njihovem silovitem čustvovanju, jih razumejo ipd. Sodoben moški pri tem sodeluje, vendar je njegova (nova) vloga predvsem, da pomaga ali se z otrokom predstavlja v javnosti. Sodobna ženska ima namreč pomembno službo, poskrbeti mora zase, imeti čas za druženje s prijateljicami. Čustveno življenje otrok pa naj bi bilo še vedno v domeni žensk. Da vztrajam vsa leta, gre najbrž pripišati lastnemu občutku uspešnosti in zato zadovoljstva, predvsem pa ljudem, ki me obkrožajo v službi in zasebno. Tako kot sam, tudi ti razumejo, da ni nič nenavadnega, da lahko človeka k delu z otroki vodi želja po raziskovanju zgodnjega obdobja v razvoju osebnosti, ki v nas pusti najgloblje sledi. Tudi če si moški.

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE IN PARTNERSTVO TER USKLAJEVANJE ZASEBNEGA IN POKLICNEGA ŽIVLJENJA

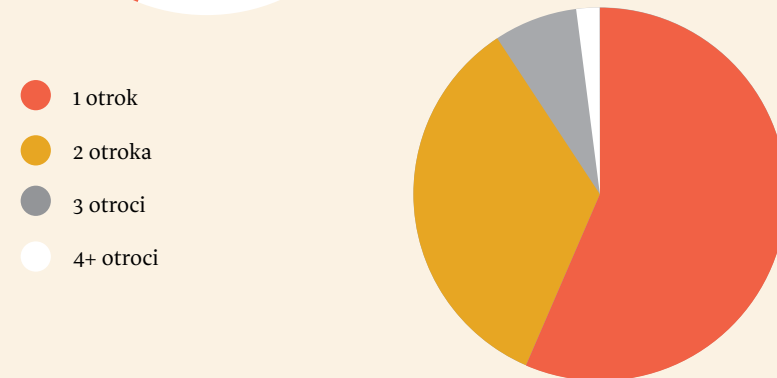
»Družina je življenjska skupnost otroka, ne glede na starost otroka, z obema ali enim od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice« (2. člen Družinskega zakonika). V Sloveniji obstajajo tudi t. i. mavrične družine oz. istospolne partnerske skupnosti z otroki (pravih podatkov o tem, koliko jih je, nimamo, saj so te velikokrat nevidne – podatki SURS za leto 2015 sicer govorijo o sedemnajstih). Slovenski parlament je sprejel dva zakona, ki bi izenačila istospolne skupnosti z raznospolnimi, tudi glede skupne posvojitve otrok, vendar sta bila oba zavržena na referendumu (leta 2012 Družinski zakonik in leta 2015 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih). Z Zakonom o partnerski zvezi so partnerji_ice v istospolni zvezi dobili_e enake pravice, kot veljajo v zakonski zvezi, razen pravice do skupne posvojitve otrok in oploditve z biomedicinsko pomočjo. Skladno s slovensko sodno prakso imajo partnerice_ji, ki živijo v istospolnih družinah, pravico do posvojitve biološkega otroka partnerice_ja, in sicer pod enakimi pogoji kot v raznospolnih družinah. Istospolni partnerji_ice pa lahko posvojijo otroka tudi s pomočjo nadomestne matere v državah, ki to omogočajo (tako je npr. pred leti bil znan primer slovenskega gejevskega para, ki je v ZDA s pomočjo nadomestne matere posvojil deklico, tujo sodno odločbo pa je kasneje priznalo Okrožno sodišče v Ljubljani).

V MOL je po podatkih SURS na dan 1. januar 2015 prebivalo 74.258 družin. Tako kot na splošno v Sloveniji, tudi v Ljubljani med tipi družin prevladujejo zakonski pari z otroki (tretjina). V zadnjem obdobju se viša delež enostarševskih družin, v katerih prevladujejo matere z otroki (skoraj četrtnina družin). Med 56.173 družinami z otroki je več kot polovica družin z enim otrokom in več kot tretjina z dvema otrokoma (grafikon).

Tipi družin v MOL na dan 1. 1. 2015
Vir: SURS 2018

Družine z otroki v MOL na dan 1. 1. 2015
Vir: SURS 2018

Usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja je eden najpomembnejših pogojev za uveljavljanje enakih možnosti spolov v družbi. Raziskave v svetu kažejo, da po rojstvu otroka moški delovno obremenitev v povprečju povečajo, ženske pa jo zmanjšajo, ter da se v tem času razkorak med spoloma po obremenitvah z neplačanim delom znatno poveča (Anxo in dr. v Kanjou Mrčela, Štebe in Vuga Beršnak, 2016: 24). Slovenija je v tem primeru pozitivna izjema, saj starševstvo ne vpliva negativno na zaposlenost žensk, ampak je stopnja zaposlenosti žensk s polnim delovnim časom tradicionalno visoka in ostaja taka tudi po rojstvu otrok. Tako je po podatkih Eurostata v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami nizek delež zaposlenih s krajšim delovnim časom, vendar je trend naraščanja tovrstnih zaposlitev (leta 2016 je bilo za krajši delovni čas zaposlenih v 28 državah EU 8,8 % moških in 31,9 % žensk, v Sloveniji 6 % moških in 13,1 % žensk; vendar se je v Sloveniji delež zaposlenih žensk za krajši delovni čas od leta 2002 povečal za 6 odstotnih točk).

Med razlogi, da Slovenija nima težav, kako zadržati ženske-matere na trgu dela, je dobro vzpostavljena javna, subvencionirana in vsem dostopna mreža vrtcev, možnost podaljšanega bivanja in jutranjega varstva za otroke nižjih razredov osnovne šole, topli obroki v osnovnih šolah, možnosti (subvencioniranega) obroka v srednjih šolah in študentska prehrana ter kakovostna shema starševskih pravic in denarnih dajatev (npr. otroški dodatek, dodatek za veliko družino). V Sloveniji obstaja tradicija relativno dobro urejene institucionalne skrbi za otroke in starševskih dopustov. Tako vse zaposlene matere uporabijo porodniški dopust, saj je obvezen, večina očetov uporabi plačan del očetovskega dopusta (redkeje neplačan očetovski dopust), starševski dopust v večji meri uporabljajo matere, očetje pa v manjšem delu. Ti podatki tako kažejo, da plačani dopusti, posebej namenjeni očetom, spodbujajo večje vključevanje očetov v aktivno starševstvo (Kanjou Mrčela, Štebe in Vuga Beršnak, 2016: 26–27).

Pri tem je treba izpostaviti prekarnost, ki pomeni negotovost zaposlitve in odsotnost ali težje uresničevanje določenih pravic, ki veljajo za standardno zaposlene ter pomembno vplivajo oz. prinašajo težave pri usklajevanju družinskega in poklicnega življenja.

Problem usklajevanja zasebnih in poklicnih obveznosti se kaže pri porabi in delitvi časa, upoštevanju zasebnih potreb v poklicni sferi ter pri usklajevanju potreb zasebnega oz. družinskega življenja s poklicnimi dejavnostmi žensk in moških. Kljub spremembam v delitvi družinskih obveznosti in odgovornosti med ženske in moške, pa ženske še vedno več časa namenjajo skrbi za gospodinjstvo, otroke, starejše ter druge pomoči potrebne družinske članice. Več žensk v pozni aktivni dobi skrbi za odvisne članice in članice širše družine na dveh straneh – za svoje vnuke_inje ter ostarele starše (Mandič in Filipovič Hrast 2011: 7).

Tako se je v evropski raziskavi o porabi časa iz leta 2004 potrdila tradicionalna delitev obveznosti med spoloma, in sicer so zaposlene ženske več časa porabile za gospodinjsko in skrbstveno delo (dve uri dnevno več), moški pa za plačano delo (slaba ura dnevno več) (Evropska komisija 2004). Anketa o življenjskih pogojih, ki jo je opravil SURS leta 2010, je pokazala, da povprečno moški v Sloveniji tedensko razpolagajo s 27 urami prostega časa, ženske pa z 21. Na letni ravni ta razlika

pomeni približno 312 ur oziroma 13 polnih oziroma 39 delovnih dni (8-urni delovnik).

Bistvenega pomena je tako, da moški prispevajo svoj delež h gospodinjskim opravilom in varstvu otrok, saj z delitvijo družinskih odgovornosti ženske in moški lažje dosegajo ravnovesje med zasebnim in poklicnim življenjem. Pomembno vlogo pri lažjem usklajevanju poklicnega in družinskega življenja imajo tudi občine, ki lahko z različnimi mrežami programov in storitev olajšajo usklajevanje zasebnih in poklicnih obveznosti žensk in moških. Za zagotavljanje enakih možnosti spolov je temeljnega pomena ustvarjanje pogojev za lažje in kakovostnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti mater in očetov ter tistih, ki skrbijo za starejše in druge pomoči potrebne družinske članice in člane. Med te pogoje spadajo predvsem različne storitve varstva otrok in oskrbe starejših ter drugih pomoči potrebnih oseb in varne ter prožne oblike zaposlitve.

Javne in podporne storitve varstva otrok v MOL

Vodilo Mestne občine Ljubljana na področju predšolske vzgoje in izobraževanja je zagotavljanje sistema, s katerim nudimo zdravo, varno, učeče ter spodbudno okolje. V skladu s predpisi zagotavljamo mrežo organizacij in programov za izvajanje kakovostnega vseživljenjskega učenja.

MOL kot dopolnilo javni mreži podpira tudi delovanje zasebnih vrtcev in šol ter glasbenih šol, saj tako omogoča izvajanje pravice do izbire ne glede na socialni status staršev. V Ljubljani deluje 23 javnih vrtcev in 48 javnih šol.

V 23 javnih vrtcih MOL se skladno s 14. členom Zakona o vrtcih izvajajo dnevni programi, ki trajajo za posameznega otroka največ 9 ur dnevno, čeprav imajo vrtci tudi do 12-urni poslovni čas, tj. med 5.00 in 17.00. Vrtci izvajajo dopoldanske, popoldanske in izmenične programe. Vrtci vsako leto opravijo analize potreb staršev glede na poslovni čas in temu sproti prilagajajo organizacijo dela. Vključenost otrok s stalnim prebivališčem v Ljubljani v vrtce je izjemno visoka. V preteklem šolskem letu je znašala 91 %, medtem ko je bila po zadnjih podatkih SURS za Republiko Slovenijo vključenost otrok v vrtce 78,7 %. Navedeni rezultat vključenosti otrok v Ljubljani kaže na izjemno dobro uskladitev potreb staršev

in kakovostno ponudbo programov v naših javnih vrtcih. Raziskava Eurobarometer EU je v letu 2014 pokazala, da je 87 % Ljubljančank in Ljubljančanov zadovoljnih s šolami in drugimi izobraževalnimi ustanovami, kar je Ljubljano uvrstilo na prvo mesto med evropskimi prestolnicami. Rezultati ankete (iz leta 2013) med starši, ki imajo otroke v javnih vrtcih v Ljubljani, so pokazali, da je z varstvom otrok v celoti zadovoljnih več kot 90 % staršev.

V Ljubljani ponujamo tudi dodatne programe in vsebine za predšolske in šolske otroke. V ta namen so bili ustanovljeni različni javni zavodi: Mala ulica, Mladi zmaji, Pionirski dom, ki izvajajo kakovostne programe in dejavnosti, namenjene otrokom ter njihovim staršem. Preko javnega razpisa vsako leto podpiramo tudi druge projekte, ki ponujajo otrokom možnost brezplačnega, organiziranega in varnega preživljanja prostega časa med vrstniki. Tako v Ljubljani čez vse leto potekajo številne brezplačne prostočasne aktivnosti za osnovnošolce, ki ne zagotavljajo le možnosti za kakovostno preživljanje prostega časa, temveč tudi preprečujejo socialno izključenost, zmanjšujejo nasilje med otroki, spodbujajo ustvarjalnost in ekološko ozaveščenost otrok ter s tem dvigujejo kakovost življenja otrok in njihovih družin.

Posebno pozornost na MOL namenjamo tudi organizaciji varstva v času šolskih počitnic, saj se zavedamo, da potrebujejo starši med počitnicami kakovostno in cenovno dostopno varstvo za svoje otroke. Tako MOL preko javnega razpisa vsako leto sofinancira programe počitniškega varstva v času zimskih, poletnih in jesenskih šolskih počitnic, ki jih izvajajo nevladne organizacije. Pestre programe v času šolskih počitnic pa pripravljajo tudi nekateri javni zavodi MOL (Mala ulica, Mladi zmaji, Pionirski dom, Živalski vrt, Ljubljanski grad).

Javne in podporne storitve za starejše ter pomoči potrebne družinske člane_ice v MOL

V MOL je prav tako z različnimi storitvami dobro poskrbljeno za starejše ter druge pomoči potrebne družinske člane_ice. Po zakonu zagotavlja MOL subvencionirano mrežo javne službe za storitev pomoč družini na domu, ki jo opravljata javni zavod Zavod za oskrbo na domu Ljubljana (v nadaljnjem besedilu: ZOD) in koncesionar Zavod za oskrbo Pristan. ZOD poleg javne službe opravlja še socialni servis in organizira druženje starejših

s prostovoljci. Iz občinskega proračuna (do)plačujemo tudi stroške oskrbe v domovih za starejše ter v drugih zavodih. Poleg zakonsko določenih nalog MOL z namenom doseganja višje kakovosti življenja starejših in pomoči potrebnih izdatno podpira številne druge aktivnosti, programe in projekte nevladnega sektorja. Ti v mestu nudijo raznovrstne oblike podpore in pomoči za samostojnejše in kakovostnejše življenje v domačem okolju tudi s socialnovarstvenega vidika, pogoje za družabništvo, izobraževanje ter udejstvovanje v športu in kulturi. Eden izmed uspešnejših projektov so dnevni centri aktivnosti za starejše (trenutno jih je devet), ki poleg možnosti vsakdanje socialne vključenosti uporabnic_kov nudijo tudi različne vrste vadb, plesov, učenje računalništva, ustvarjalne delavnice, učenje tujih jezikov ipd.

Vsa prizadevanja in ukrepe MOL za zagotavljanje starejšim prijaznega mesta smo strnili v zdaj že dva akcijska načrta, kjer so kot izvajalci vključeni vsi organi MOL, javni zavodi in podjetja MOL, ki delujejo na tem področju. Z namenom redne obravnave vprašanj in pobud starejših, ki živijo v mestu, deluje v MOL tudi posvetovalno telo župana, Svet za vprašanja starejših občanov v MOL, v letu 2016 pa je na Mačkovi ulici 1 začela delovati tudi Info točka 65+, ki starejšim ter osebam z oviranostmi nudi osnovne informacije o storitvah in aktivnostih, ki so jim na voljo v MOL.

Na MOL smo (bili) v okviru tega področja zaskrbljeni zaradi nedavnega predloga zakona o dolgotrajni oskrbi. Predlog zakona prelaga precejšen del oskrbe na uporabnice_ke, njihove družine in svojce. Prenos oskrbe na družinske člane_ice se nam zdi nedopusten, saj v praksi to največkrat pomeni, da se izvajanje oskrbe prenese na ženske in to (pod določenimi pogoji) za plačilo v višini minimalne plače ali prostovoljno, kar posredno vpliva na povečevanje obremenjenosti, ekonomske odvisnosti in neenakosti žensk.

**Saša Biaggio,
avtoservisna
inženirka**

Prvi korak v "moški" svet sem naredila, ko sem se vpisala na Srednjo poklicno in strokovno šolo Bežigrad, kjer sem se izobraževala za poklic avtoserviserke, kasneje pa sem izpopolnila znanje s tehniško izobrazbo na isti šoli. Že ko so me prvi dan videli sošolci, jim ni bilo jasno, kaj tam počnem, ampak z najbolj očitnimi stereotipi sem se srečala v prvem letniku na praksi pri zunanjem delodajalcu. Tam so bili že zaposleni takšnega mnenja, da ženska ni za ta poklic, za potrditev njihovega mnenja pa so na koncu povedali, da ne dobim nagrade (plačila za tritedensko delo). Ker sem zelo trmasta in vztrajna oseba, se ob prvi oviri nisem ustavila, čez mesec dni sem si med poletnimi počitnicami zagotovila delo v mehanično-vulkanizerski delavnici. Tudi tam so na začetku nekatere stranke (predvsem moški) »zavijale z očmi«. Ampak ker sem pri svojem delu uživala, sem vztrajala. S časom se me je kolektiv navadil, saj sem prihajala delat skoraj vsak petek in soboto, prav tako med počitnicami. Tako so se tudi stranke name navadile. Pojavile so se sicer izjeme, ko so nekatere stranke po skoraj šestih letih mojega dela v delavnici (med počitnicami in ob koncih tedna, ko se je le dalo) še vedno dvomile in na vsak način hotele, da storitev opravi sodelavec.

Najzanimivejša tovrstna izkušnja s stranko je bila naslednja: Stranka je pripeljala vozilo na zamenjavo zadnjih zavornih oblog. Ko je stranka (bil je moški) videla, da bom zamenjala zavorne obloge, ji ni bilo všeč. Tako me je prekinil med delom in hotel govoriti z nadrejenim. Naj opomnim, da sem vozilo samo dvignila z dvigalom. Nadrejeni se je postavil zame in stranki povedal, da jamči za moje delo stoodstotno, da bo storitev opravljena več kot odlično, sicer pa bo preveril, ali vse delam pravilno. Res je, Slovenci smo navezani na svoje avtomobile in nočemo, da se dijak oziroma študent uči na našem vozilu, še posebej ne ženska. Po opravljenem delu je bila stranka zelo zadovoljna s hitro in učinkovito storitvijo ter me je želela povabiti na kavo.

Po končanem tehniškem izobraževanju sem šolanje nadaljevala in dokončala v Celju. Sem ena prvih punc, ki so pridobile izobrazbo avtoservisna inženirka. Po opravljeni diplomi sem zamenjala tudi podjetje. Nadrejeni iz prejšnjega podjetja me večkrat pokliče in pove, da me nekatere stranke pogrešajo. Sedaj ne opravljam več dela v delavnici, pač pa sprejemam vozila v servis kot servisna svetovalka, tako sem še zmeraj povezana z delavnico. Toda orodja nisem pospravila, saj še vedno poprimem za delo doma, kjer imam postavljeno tudi dvigalo. Med šolanjem sem preživela mesec dni na Finskem s prijateljico, ki je tudi malo posebna kot jaz, saj je avtoličarka in strojnica. Na Finskem so podri že vse stereotipe o ženskah, v Skandinaviji je zelo veliko ličark in klepark.

EKONOMSKA NEODVISNOST

V Sloveniji je delo oziroma ekonomska neodvisnost žensk in moških med najpomembnejšimi vrednotami, zato imamo dolgo in močno tradicijo visoke stopnje zaposlenosti žensk. Statistični podatki kažejo, da predstavljajo ženske skoraj polovico vseh zaposlenih in delajo prav tako kot moški večinoma polni delovni čas ter v povprečju približno enako število ur na teden. Po podatkih SURS je bilo v letu 2016 v Sloveniji tako med 817.000 delovno aktivnimi prebivalci 370.000 ali 45 % žensk. Delovno aktivne ženske so v povprečju bolj izobražene kot moški. Tako je imelo leta 2016 kar 55,5 % delovno aktivnih žensk višješolsko ali visokošolsko izobrazbo, 36,3 % srednješolsko in 8,2 % osnovnošolsko ali manj. Med delovno aktivnimi moškimi je delež moških s srednješolsko izobrazbo višji od deleža moških z višje- oz. visokošolsko izobrazbo (enako sliko kažejo podatki za MOL – glej spodnjo tabelo). Višje- in visokošolsko izobražene ženske so za svoje delo prejele mesečno povprečno 2.146 EUR bruto, kar je bilo 450 EUR manj, kot so prejeli moški z enako izobrazbo. Kljub temu so razlike med dohodki moških in žensk v Sloveniji že vrsto let med najmanjšimi v EU-28.

Delovno aktivno prebivalstvo MOL po izobrazbi in spolu na dan 31. 12. 2016
Vir: SURS

Izobrazba	Skupaj	Moški	Ženske
Osnovnošolska ali manj	10.202	5.632	4.570
Srednješolska	52.667	32.508	20.159
Višješolska, visokošolska	53.991	22.508	30.826
Skupaj	116.860	61.305	55.555

Različne raziskave ugotavljajo, da kljub povprečno višji izobrazbi, ženske težje najdejo zaposlitev, zasedajo nižja delovna mesta, imajo pogosto manjše karijerne možnosti in so glede na stopnjo strokovne usposobljenosti še vedno slabše plačane kot moški. Poleg tega so ženske pri zaposlovanju in delu, kljub zakonski prepovedi vseh vrst diskriminacije, v praksi pogosteje neenako obravnavane kot moški. Največ primerov diskriminacije je povezanih z materinstvom, saj mlade ženske težje dobijo zaposlitev kot mladi moški, poleg tega so po vrnitvi na delo s starševskega dopusta neredko razporejene na slabša delovna mesta.

Razlike med spoloma v stopnji zaposlenosti, brezposelnosti in samozaposlenosti, plačah za enako delo oziroma delo

stereotip

Moški so bolj predani delu.

enake vrednosti, zaposlitvah za določen čas ter horizontalne (koncentracija žensk ali moških na določenem področju) in vertikalne (koncentracija žensk ali moških na določenem položaju) segregacije na trgu dela so kazalniki ekonomske neenakosti in diskriminacije na podlagi spola. Ključni element dolgoročnega in trajnega gospodarskega in socialnega razvoja vsake občine je tako polna vključenost delovno aktivnih prebivalc in prebivalcev na trg dela, pri čemer so deležni enakih možnosti ter enake obravnave pri zaposlovanju in delu. Po podatkih SURS je bilo leta 2016 med delovno sposobnim prebivalstvom v MOL (osebe stare od 15 do 64 let) približno 59 % zaposlenih ali samozaposlenih oseb, kar je manj od slovenskega povprečja (60 %), pri tem je v MOL stopnja delovne aktivnosti žensk višja od slovenskega povprečja (56,3 %), delovne aktivnosti moških pa nižja (63,3 %).

Med aktivnim prebivalstvom občine je bilo v letu 2016 po podatkih SURS v povprečju 11,7 % registriranih brezposelnih oseb, med katerimi je bilo – drugače kot v večini slovenskih občin – več moških kot žensk. Ženske so tako v Ljubljani bolj zaposljive kot drugje po Sloveniji. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljnjem besedilu: ZRSZ) pospešuje novo zaposlovanje preko ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Na lokalni ravni je med ZRSZ in nekaterimi organizacijami (npr. Javni zavod Cene Štupar – Center za izobraževanje Ljubljana, Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije) vzpostavljeno dobro partnerstvo, ki omogoča veliko zanimivih projektov. Za zaposlovanje težje zaposljivih so med drugim primerna tudi javna dela, kjer MOL podeljuje izjavo o javnem interesu ali sofinancira zaposlitve.

Podjetništvo je eno izmed področij, kjer prevladujejo moški. Čeprav se na svetu na splošno ženske čedalje več odločajo za podjetništvo, je v Evropi delež še vedno zelo nizek – 6 %. Raziskava Globalnega podjetniškega monitorja 2017 za Slovenijo je pokazala, da od desetih novonastalih podjetij, le tri ustanovijo ženske. Skrbi pa dejstvo, da se še vedno vsaka četrta podjetnica odloči za samostojno pot zaradi nuje. Podjetja žensk so tudi manjša od podjetij, ki jih ustanovijo moški. Analiza podjetja Bismode razkriva, da se največ podjetnic ukvarja z dejavnostmi, kot so frizerstvo, kozmetika, računovodstvo, davčno svetovanje in gostinstvo, ter da so podjetja, ki jih ustanovijo ženske, obstojnejša (kar 90 % samostojnih podjetnic je na trgu najmanj pet let, medtem ko toliko časa obstane le 43 % samostojnih

podjetnikov). Najpomembnejša ovira, ki ženskam preprečuje vstop v podjetništvo, je njihovo prepričanje, da nimajo ustreznih podjetniških znanj – v EU tako menita dve tretjini žensk in polovica moških (Rebernik in dr. 2018). V Sloveniji se v zadnjih letih spodbuja žensko podjetništvo, tudi s subvencijami (npr. ZRSZ s partnerji).

Spolna segregacija

V Sloveniji in tudi v MOL še vedno prihaja do spolne segregacije – tako horizontalne (določene panoge in poklici so še vedno rezervirani za ženske oz. moške) kot vertikalne (še vedno je več moških na vodilnih, odgovornih, odločevalskih mestih). Ta spolna neuravnoteženost pomeni, da družba ne izkoristi vseh resursov in talentov obeh spolov. Poleg tega, da je participacija žensk na delovnem mestu prvi predpogoj za socialni razvoj in gospodarsko rast, je hkrati tudi pomembna za posameznikove čine ekonomske in življenjske pogoje.

Izbira smeri šolanja je v Sloveniji še vedno spolno stereotipna – punce močno prevladujejo na področju vzgoje, administracije, konfekcije, oblikovanja, veterine, frizerstva, fotografije, kozmetike, farmacije, nasprotno pa jih je zelo malo na kamnoseštvu, računalništvu, gozdarstvu, metalurgiji, strojništvu, elektrotehniki itd.

Različni statistični podatki (npr. She figures) kažejo, da do horizontalne (koncentracija žensk in moških v določenih vedah) in vertikalne (koncentracija žensk in moških na določenih funkcijah in položajih) segregacije prihaja tudi v znanosti.

Na dodiplomski ravni je na študij vpisanih več študentk kot študentov, posledično je tudi število diplomantk višje. Veliko več študentk je vpisanih na družboslovnem in humanističnem študiju kot pa na naravoslovno-tehničnih smereh. Gre torej za očitno horizontalno segregacijo. Na podiplomskem študiju je delež študentk sicer nižji, vendar se v zadnjih treh desetletjih postopoma zvišuje. Tako študira v Sloveniji na magistrskem študiju skoraj polovica, na doktorskem pa več kot tretjina študentk. Posledično pa je tudi delež žensk, ki so zaposlene v znanstveno-raziskovalni sferi, precej nižji kot delež moških.

Maca Jogan (2001) tako pravi, da je za udeležbo v raziskovanju, poučevanju in vodenju akademskih ustanov značilna vertikalna spolna segregacija – deleži žensk so toliko manjši, kolikor višji

je položaj. Gre za pojav t. i. škarij – več žensk kot moških študira in pridobi diplomo, nato pa nastane vrzel ob pridobitvi naziva doktor_ica znanosti, ki raste vse do naziva redni_a profesor_ica. Ovire, zakaj ženske ne morejo doseči najvišjih delovnih mest znotraj univerze, se najlažje ilustrira z metaforo »steklenih stropov«. S to sintagmo pojmuje doživljanje žensk, ki jim je onemogočeno napredovanje od določene meje, od koder začnejo delovati vidni in nevidni strukturni mehanizmi neenakosti, ki jim onemogočajo doseganje najvišjih položajev (Zaviršek 2001, 72).

MOL kot delodajalka

Zavedamo se, da mora MOL kot delodajalka s svojo politiko enakosti spolov pri zaposlovanju in delu predstavljati zgled za druge delodajalce. Pri zaposlovanju tako zagotavljamo dostopnost delovnih mest za vse zainteresirane kandidate_ke pod enakimi pogoji.

Na dan 30. 4. 2018 je bilo v MU MOL zaposlenih 551 ljudi – 163 moških (30 %) in 388 žensk (70 %). Od tega je le peščica – 24 ljudi (4 %) zaposlenih za določen čas (projektno delo iz sredstev EU, nadomeščanje in pripravništvo). Delež zaposlenih glede na spol se odraža tudi na vodstvenih položajih – tako je 68 % žensk na položajnih delovnih mestih (56 % vodij I. nivoja in 72 % vodij II. nivoja).

Uprava MOL mora zagotavljati kakovostno delovno okolje brez vseh oblik nadlegovanj. Tako je bil 1. 6. 2009 sprejet Dogovor o ukrepih delodajalca za zaščito zaposlenih pred spolnim in drugim trpinčenjem na delovnem mestu, ki sta ga podpisala župan in predsednik sindikata. Na podlagi dogovora je bil imenovan Odbor za preprečevanje mobinga, ki je sestavljen iz treh članic_ov ter obravnava prijavljene primere mobinga. Izvedeni sta bili dve anketi o prisotnosti mobinga v MU MOL. V letu 2015 je bilo za vse zaposlene izvedeno tudi predavanje o mobingu.

stereotip

**Fant pa res
ne more iti na
kozmetično šolo.**

stereotip

**Nogomet pa res
ni za punce.**

ENAKOST MED SPOLOMA-

REALNOST ALI UTOPIJA?

Ivet je nepravilčen. Ljudje smo neprilazni. Izrinjamo drug drugega, ker smo si med sabo različni. Ždi se nam, da so nekateri več vredni kot drugi, ker so bogatejši, drugačne veroizpovedi, barve kože in konec koncev tudi zaradi razlike med spoloma.

Že v prazgodovini so si ljudje delili delo. Ženske so bile zadovoljne na nabiralništvu, sklebele so na drovine in agenj. Moški pa so odhajali na lov in preživljali drovino.

Medtem ko se tehnologija danes razvija z madzvočno hitrostjo, se razmišljanje ljudi le počasi spreminja.

Mnenje se počasi spreminja predvsem tam, kjer imamo ljudi veliko predsodkov in nam je zgodovina pisala drugačno zgodbo.

Ker pa so danes oboji v službah, si morajo delo doma bolj pravilno porazdeliti kot nekoč. Nekateri moški v današnjem času kuhajo, pomivajo, pomirajo posodo, perejo perilo in skrbijo za otroke! Vsih so ta dela opravljali samo ženske.

Le si
pred leti nihče ni predstavljal, da bi bili moški doma in
skrbeli za novorojenčka, je danes to nekaj povsem običajnega.

Vsak ima volilno pravico,
vsak se lahko žola in pridobi zeleno
izobrazbo ne glede na spol. Vsak si
lahko izbere partnerja in ustvari družino.
Kljub temu pa v nekaterih primerih še
vedno obstajajo razlike med spoloma.
Ženske so pogosteje nezaposlene kot
moški, so na nižjih in manj plačanih
delovnih mestih in težje pridobijo položaj
na vodilnih mestih.

Čez leta je nastalo veliko stereotipov o tem, da ženske niso dobre
voznice, ministric, predsednice...
a so vseeno pokazale, da so lahko
enakovredne moškim.

Danes živimo v demokratični družbi,
kjer je temeljno načelo, da smo pred
zakonom vsi enaki.

Zaradi zgodovinske delitve vloge v dru-
žini in družbi so v moderni dobi ženske
naleteli na problem diskriminiranosti
pri vstopu na trg delovne sile in
predvsem pri poseganju najvišjih položajev
v družbi.

Danes skorajda ni več poklica, ki ga ne bi morali opravljati.

Celo moški lahko pomagajo pri porodu.
ne kličejo ga dedi ampak babičar.

Ampak jaz mislim, da ni pomembno kaj si ljudje mislijo in kakšne predhodke imajo, ampak je možno, da moški ali ženska opravlja poklic, ki ga veseli in osrečuje, saj ga bo le v tem primeru opravljal dobro in vestno. Vsako delo, ga naj ga opravlja, je potrebno spoštovati.

Vendar stvari še vedno niso v najboljšem redu.

Ženske so velikokrat tudi del nasilja, saj se večina nasilja izvaja nad ženskami. Veliko žensk umre zaradi tega, nekatere ležijo v bolnicah, nekatere pa si poiščejo zavetišče v materinskem domu. Nasilje pa se dogaja povsod v službi, doma včasih pa tudi na ulicah.

To je zelo velik problem, ki ga je treba rešiti.

Vsak dan imamo novo priložnost, da popravimo stvari, ki

Žal mi je, da kot navadna učenka pravzaprav ne morem spremeniti zadev. Če pa bi se ženske združile in pokazale svojo moč, bi naš svet jemal bolj resno in postale bi enakovredne moškim.

nam niso všeč in da naredimo ta svet boljši za vse nas. Resnično upam, da se bo razlika med spoloma počasi zmanjševala in da bo nekega dne izginila, saj se nam bodo tako uresničile vse sanje in da bo na našem planetu zavladala enakopravnost.

IN ZA KONEC ŠE ENO ŽIVLJENJSKO VODILO ZA VSE NAS

Vsak človek je drugačen, ker vsakega nardaja nekaj

drugega. Vsak ima drugačne želje in cilje.

Mi smo tisti, ki sprejemamo odločitve. Pomembno je, da si upaš iti za svojimi željami.

Zdenka Grozde,
direktorica Javnega holdinga
Ljubljana

»Moški ne jokajo!«, »Ženske so za štedilnik.« Takšne in podobne izjave še vedno večkrat slišimo. Kako omejene misli so to. Prinesli smo jih s sabo iz kdo ve katerih obdobj in vzgibov. Ne mislim, da nekatere lastnosti niso bolj ženske, druge bolj moške, a vendar so to tiste, ki izhajajo predvsem iz fizičnih značilnosti in delno tudi vlog, ki jih imamo ženske kot mame ter moški kot očetje. Zakaj bi se temu pravzaprav upirali. Sprejmimo to in uživajmo vsak v svoji vlogi. Izjave, ki sem jih omenila, ne izhajajo iz teh lastnosti in se z njimi ne strinjam. Menim, da vodilne položaje, podjetništvo in druge podobne vloge v enaki meri pripadajo tako ženskam kot moškim. Pri tem so bolj pomembne osebne lastnosti tistega na položaju kot pa spolna ali kakšna druga opredeljenost. Prav tako se mi ne zdi moški, ki z veseljem pripravi kosilo, gre po nakupih na tržnico ali počisti kopalnico, prav nič manj moški. Tisto, kar je pri vprašanju enakosti pomembno, je spoštovanje. Če spoštujemo eden drugega kot edinstvene posameznike, cenimo pri tem tudi razlike in se zavedamo, da vsak dela najboljše, kar zmore v danem trenutku, potem vprašanje, kaj pripada moškim in kaj ženskam, pravzaprav odpade. Na zavedanju o medsebojnem spoštovanju pa moramo vsekakor še graditi.

URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST V PROCESIH ODLOČANJA

Z vidika zastopanja različnih interesov in upoštevanja potreb različnih družbenih skupin je izrednega pomena, da sta spola uravnoteženo zastopana pri oblikovanju politik in v procesih odločanja tako na državni kot lokalni ravni. Uravnotežena zastopanost pomeni, da je vsaj 40 % zastopnost vsakega od spolov.

Poleg zakonskih ukrepov za povečanje zastopnosti žensk v političnem in drugem odločanju, je potrebno odstranjevati tudi druge ovire, ki preprečujejo uravnoteženo zastopnost spolov ter različnih družbenih skupin. Te ovire so močno pogojene s stereotipi in tradicionalnimi vlogami žensk in moških v družbi, zato je potrebno ustvarjati širše družbeno in politično okolje, ki bo omogočalo lažji vstop in udeležbo žensk v političnem in drugem odločanju na vseh ravneh.

V zadnjem obdobju se je v Sloveniji opazno izboljšalo stanje zastopnosti žensk v politiki, do česar je prišlo zaradi spremembe volilne zakonodaje, ki je uvedla spolne kvote na kandidatnih listah za volitve v Državni zbor, v Evropski parlament in na lokalnih volitvah. Namen spolnih kvot je omogočiti obema spoloma enake možnosti kandidiranja za politične položaje in zagotoviti, da ženske kot podprezentirana skupina dosežejo vsaj približno enake izhodiščne možnosti za vstop v politiko (Antić Gaber in drugi 2003, 48). Na predzadnjih državnozborskih volitvah leta 2014 je tako bilo izvoljenih slabih 36 % žensk (pri tem je sicer potrebno poudariti, da je največ žensk prihajalo iz novoustanovljenih političnih strank tik pred volitvami, kjer so iskali nove obraze). Slabost slovenskega volilnega sistema za državnozborske volitve, kljub 35 % spolnim kvotam, pa se je pokazala na zadnjih volitvah, kjer je bilo izvoljenih le 22 poslank (24 %).

Novela Zakona o lokalnih volitvah iz leta 2005 je tako postopno uvedla 40 % zastopnost spolov na kandidatnih listah in s tem doprinesla k bolj uravnoteženim rezultatom pri izvolitvi občinskih svetnic in svetnikov. Delež izvoljenih svetnic se je tako od leta 1994, ko so v Sloveniji potekale prve lokalne volitve, povečal za več kot 20 odstotnih točk (iz 10 % na 32 %). Neuravnoteženost spolov oz. pomanjkanje žensk na lokalni ravni je vidno pri županski funkciji. Trenutno je v 212 slovenskih občinah samo 16 županj, kar pomeni 7 %. Kljub temu je to največ v slovenski zgodovini. Aktualna tema je tudi uravnotežena zastopnost žensk in

moških na mestih odločanja v gospodarstvu. Gre tako za vidik demokratičnosti kot poslovni oziroma ekonomski vidik. Raziskave (npr. Catalyst) so namreč dokazale pozitivno povezavo med prisotnostjo žensk v upravah podjetij in poslovnimi rezultati teh podjetij; to pripisujemo predvsem dejstvu, da so z večjo raznolikostjo članstva (tako glede starosti, izobrazbe, spola ...) bolj celovite tudi sprejete rešitve. Skozi prizmo demokracije ne moremo govoriti o doseženi družbeni pravičnosti, če ženske namreč kljub povprečno višji izobrazbi in kljub dejstvu, da so skoraj v enaki meri kot moški udeležene na trgu dela, nimajo enakih možnosti dostopa do najvišjih mest odločanja. V Sloveniji je bilo leta 2016 v največjih gospodarskih družbah, ki kotirajo na borzi, 10 % predsednic uprav – to sta zgolj dve ženski od dvajsetih oseb na tem položaju (v EU-28 jih je še manj, 7 %) in 20 % članic uprav.

Raziskava Urada za enake možnosti leta 2012 (Robnik 2012) v največjih podjetjih v Sloveniji je pokazala, da je le tretjina anketiranih podjetij v svoji zgodovini imela žensko na najvišjem mestu odločanja. V času ankete je bila v 22 % podjetij ženska na najvišjem mestu odločanja, 14 % podjetij je imelo uravnoteženo zastopnost spolov med nižjim menedžmentom (vodje skupin, oddelkov, izmen), 22 % pa med srednjim menedžmentom (vodje organizacijskih enot – npr. služb, sektorjev). Med glavnimi razlogi, da ne dosega uravnotežene zastopnosti žensk in moških na mestih odločanja, podjetja naštevajo, da gre za panogo, kjer je en spol zastopan izrazito številčneje (40 %), da celotno skupino najvišjega menedžmenta predstavlja samo ena oseba (29 %), še vedno pa so prisotni predsodki, da med ženskami ni dovolj izkušenih in primernih kandidatk (6 %), za moške tega ni menil nihče, in predsodek, da med srednjim menedžmentom med kandidatkami ni dovolj velike izbire za najvišja mesta (11 %). Raziskava Enakost spolov na mestih odločanja v gospodarstvu (Kanjuo Mrčela in dr. 2015) je potrdila tezo, da so karijerne poti slovenskih menedžerk drugačne od kariernih poti menedžerjev. Glavne ugotovitve so pokazale, da so moški v povprečju prvo menedžersko funkcijo prevzeli prej (stari 29 let) kot ženske (pri 31 letih). Razlogi za počasnejše napredovanje žensk so različni, a jih lahko strnemo v naslednje grozde: družbeni stereotipi, skrbstvena vloga žensk, drugačna vzgoja žensk in moških, pomanjkanje neformalnih zvez ter neukvarjanje podjetij z načelom enakosti spolov in posledično neenakimi možnostmi pri napredovanju.

stereotip

Politika je stvar moških, žensk to ne zanima.

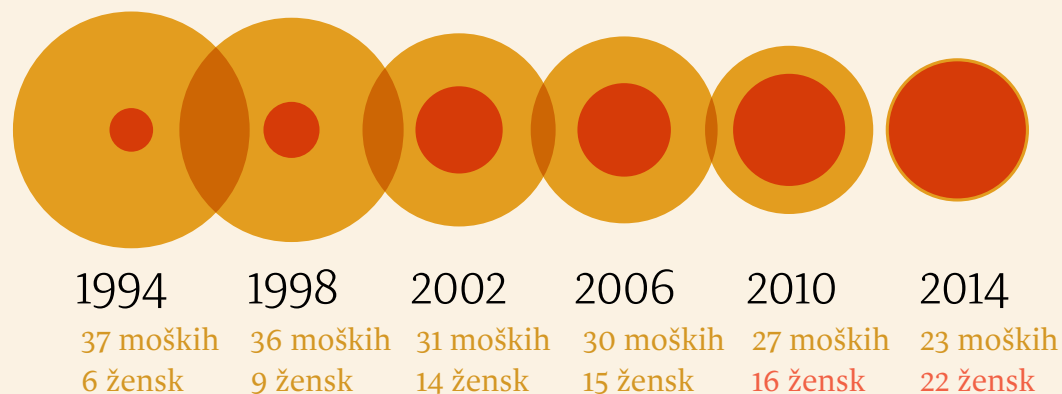
stereotip

Ženske nimajo ustreznih podjetniških znanj.

Ženske v procesih odločanja v MOL

Uzakonitev spolnih kvot je doprinesla k uravnoteženi zastopanosti žensk in moških v Mestnem svetu MOL (v nadaljnjem besedilu MS MOL). Po uzakonitvi spolnih kvot je bilo leta 2006 izvoljenih 15 svetnic (33 %), leta 2010 18 svetnic (40 %), trenutno pa je v MS MOL uravnotežena zastopanost obeh spolov – 22 mestnih svetnic in 23 mestnih svetnikov (spodnji grafikoni). Komisije in odbore MS MOL, ki so pretežno uravnoteženo zastopani, vodi 10 predsednikov in 9 predsednic. Najdemo pa med njimi tudi Odbor za zaščito, reševanje in civilno obrambo, ki je enospolno zastopan.

Število svetnic in svetnikov MOL, izvoljenih na lokalnih volitvah od 1994 do 2014.
Vir: Poročila o izidu volitev

stereotip

Moški so rojeni vodje.

Trenutna slika izvoljenih predstavnic in predstavnikov na lokalnih volitvah v 17 četrtnih skupnostih je podobna. Izvoljenih je bilo 112 (44 %) članic in 145 (56 %) članov sveta četrtnih skupnosti. V četrtnih skupnostih Bežigrad, Jarše in Moste je bilo izvoljenih celo več žensk kot moških. Ta delež izvoljenih žensk pa se ne zrcali tudi na predsedniških in podpredsedniških mestih. Tako v tem mandatu svete četrtnih skupnosti vodi 6 (35 %) predsednic in 11 (65 %) predsednikov ter 13 podpredsednic (33 %) in 26 (67 %) podpredsednikov. Ljubljana je ena izmed redkih občin in edina mestna občina po osamosvojitvi Slovenije, kjer je občino vodila županja. Tako sta v Ljubljani od leta 1997 do 2006 županovali Viktorija Potočnik in Danica Simšič. Pred osamosvojitvijo Slovenije pa sta Ljubljano vodili Tina Tomlje in Nuša Kerševan. Na zadnjih lokalnih volitvah leta 2014 je bil za župana izvoljen Zoran Jankovič, ki opravlja župansko funkcijo od leta 2006. Vsakokrat je imenoval tako podžupanje kot podžupane, trenutno v MOL delujeta dve podžupanji in trije podžupani. Mestno upravo trenutno vodi direktorica. Trenutna slika vodstvenega kadra v MU MOL (upoštevana direktorica, vodje oddelkov, služb, inšpektorata, mestnega redarstva, odsekov, uradov, referatov) kaže visoko zastopanost žensk med vodstvenim kadrom – 68 % žensk, kar je približno enak delež, kot je delež vseh zaposlenih žensk (70 %).

Visoka zastopanost žensk je tudi na mestih odločanja v javnih zavodih in javnih podjetjih MOL (skupni delež ravnateljic in direktoric je 65 %). Pri tem pa je potrebno izpostaviti, da je v vzgoji in izobraževanju zastopanost žensk zelo visoka – med 80 zavodov, vodi zavod 73 % žensk, od tega v 23 vrtcih najdemo le 1 ravnatelja, v 48 osnovnih šolah pa je 16 ravnateljic in 32 ravnateljic. Na drugi strani pa je nižja zastopanost direktoric v zavodih in podjetjih na področju razvoja mesta, infrastrukture in prometa, in sicer 33 % (4 direktorice v 12 javnih podjetjih oz. zavodih).

**Klara Zadnikar,
voznica avtobusa**

Kot majhna deklica sem želela postati policistka. Ker ob vstopu v srednjo šolo te možnosti ni bilo, sem se vpisala v srednjo strojno šolo. Tam sva bili na začetku dve punči, nato pa se je sošolka prešolala. Pravzaprav težav nisem imela, imela pa sem včasih občutek, da so nekateri profesorji od mene zahtevali več kot od drugih, ker so hoteli spoznati, ali sem primerna za to šolo, drugi pa so mi pri kakšni stvari tudi pogledali skozi prste, ker so bili veseli, da se je za to smer odločila tudi punca.

Dolga leta sem delala v pisarni, vedno v bolj moškem timu, med plastičarji, orodjarji ... To, da sem postala voznica avtobusa, pa je bil najprej hec. Nekoč, na nekem izletu, se je nekdo iz LPP pohecal, da bi lahko šla delat izpit za avtobus in prišla delat k njim. Takrat sem rekla, da nisem za te stvari. Po tehtnem premisleku pa sem si rekla, zakaj pa ne. Pustila sem pisarniško službo, naredila izpit za avtobus in se prijavila na razpis. Najprej sem bila v Alpetourju in tam na neki način opravila preizkušnjo, sedaj pa sem dobri dve leti zaposlena v LPP. V tem, kar počnem, resnično uživam. Všeč mi je, ker sem na nek način sama svoja gospodarica. Vzajem knjigo ter nalog, se usedem v avtobus in rečem: »Klara, sedaj je vse odvisno od tebe.« Za volanom moraš biti namreč stoodstoten. In ko končaš, si lahko rečeš, da si dobro opravila – ni bilo prometnih nesreč, nekomu si polepšala dan. To mi je v veselje. Da pokažem, da tudi »šoferke« delamo z veseljem, kakovostno in da imamo prefinjen občutek za eleganco. Menim, da smo ženske voznice tukaj zaradi tega, ker uživamo v tem poklicu in ne zato, ker moramo domov prinesiti denar. Tukaj je namreč veliko prilagajanja in usklajevanja s preostalimi družinskimi člani, saj je naš urnik večizmenski.

Godi mi tudi pohvala potnic in potnikov. Včasih mi kakšna starejša gospa reče: »Joj, kako pa vi dobro izgledate, vi ste pa za na pisto, ne za avtobus.« Pa ji odgovorim, da bi raje kar tu ostala. Spomnim se tudi nekega gospoda, ki me je ob vstopu v avtobus vprašujoče pogledal in vprašal: »A bomo prišli srečno na cilj?« In sem odvrnila: »Veste, gospod, jaz se tudi zase bojim, tako da ne bo problema.« Ob koncu vožnje je prišel k meni in mi rekel: »Gospa, tako lepo sem se z vami peljal.« In sem mu odvrnila: »No vidite, da sem vas srečno pripeljala.« Zelo rada delam z ljudmi. In svoje delo opravljam z veseljem. Sodelavci se večkrat pošalijo z menoj: »Klara, kaj pa ti zjutraj poješ, da si vedno tako nasmejana (tudi ob dveh zjutraj)? Že nekaj minut prej slišimo tvoj smeh, preden vidimo tebe.« Vedno pravim, da dan hitreje mine, če greš z veseljem v službo. In meni dnevi res hitro minevajo.

SOCIALNA VKLJUČENOST RANLJIVIH SKUPIN

Boj proti revščini in socialni izključenosti je dolgotrajen proces, ki ga moramo stalno preučevati ter odpravljati vzroke. K višjemu tveganju revščine in socialni izključenosti prispevajo različni dejavniki, kot so brezposelnost, zdravstveno stanje, stanovanjske razmere in izobrazba. Stopnja tveganja revščine je razsežnost socialne izključenosti in je višja pri ženskah kot pri moških. Po podatkih SURS je bila v Sloveniji med ženskami v letu 2016 15,2-odstotna, med moškimi pa 12,5-odstotna. Izjemno problematična je predvsem stopnja tveganja revščine med starejšimi ženskami. Med ženskami, starimi 65 ali več let, je bila stopnja tveganja revščine 22,5-odstotna, med starejšimi od 74 let pa celo 26,6-odstotna. Poleg starejših žensk se v položaju socialne izključenosti pogosteje znajdejo kmečke ženske, pripadnice etničnih manjšin, brezposelne ženske, upokojenke, ki v gospodinjstvih živijo same, ženske z različnimi oblikami oviranosti in matere samohranilke. Bolj so izključenosti in revščini izpostavljene ženske, ki živijo na podeželju, saj veliko težavo predstavlja dostopnost do različnih storitev, ki so večinoma v večjih krajih, na primer lekarna, ambulante, banka. Stopnja tveganja revščine pri ženskah je v vseh starostnih obdobjih večja kot pri moških, sploh pa se razlike vidijo pri starejših. To je povezano predvsem s pokojninami in preteklo vključenostjo žensk v plačano delo (nižja participacija žensk na trgu dela, nižje urne postavke za opravljeno delo, manjše število delovnih let, zaporedna obdobja koriščenja starševskega dopusta, bolniške odsotnosti ...) (Leskovšek 2017). Visoko tveganje revščine je prisotno tudi pri enostarševskih družinah, ki so večinsko enostarševske z materami, kar kaže na porevščenje, ki ga ženske skupaj z otroki doživijo po razhodu s partnerjem (Leskošek 2017, 70).

Občina lahko pripomore k preprečevanju socialne izključenosti tako, da s pomočjo ustreznih storitev in ukrepov vpliva na socialni položaj ranljivih skupin v svojem okolju. Izredno pomemben je razvoj infrastrukture (javni prevoz, stanovanja). V MOL odigra pomembno vlogo javni prevoz pod okriljem Ljubljanskega potniškega prometa, ki širi svoj vozni park z nadgradnjo in posodobitvijo svoje ponudbe. Pri tem posebno pozornost posveča ranljivim skupinam – avtobusi so tako večinoma nizkopodni, opremljeni s sodobno tehnologijo, na voljo je veliko oprijemal. Za vse, ki potrebujejo prevoz po

območju za pešce starega mestnega jedra, prevoze brezplačno opravljajo električna vozila – Kavalir na klic.

Pomembna je tudi stanovanjska oskrba ranljivejših oseb. Najpomembnejši instrument stanovanjske politike, ki jo izvajamo preko Javnega stanovanjskega sklada MOL, je zagotavljanje primernih najemnih stanovanj in drugih možnih rešitev: oskrbovana stanovanja, rentni odkup stanovanj, ugodna namenska stanovanjska posojila, zamenjava stanovanja, soglasje za oddajo dela stanovanja v podnajem, subvencije najemnine. Kot začasno rešitev stanovanjske problematike Javni stanovanjski sklad MOL lahko dodeli tudi bivalne enote.

Ranljive skupine imajo posebno mesto tudi v Strategiji razvoja socialnega varstva v MOL od 2013 do 2020. Tako se na podlagi te izvajajo različni programi in storitve, namenjeni posameznim ranljivim skupinam. V Strategiji so med ranljivimi skupinami navedeni: starejši, ženske in otroci, žrtve nasilja, otroci in mladi, ljudje s težavami v duševnem zdravju, ljudje s težavami zaradi motenj hranjenja, ljudje s težavami zaradi uporabe in/ali z zasvojenostjo z nedovoljenimi drogami, ljudje s težavami zaradi uživanja, in/ali z zasvojenostjo z alkoholom, ljudje s težavami zaradi prekomerne rabe in/ali z zasvojenostjo s sodobnimi tehnologijami in spletom ter z drugimi oblikami zasvojenosti, ljudje, ki se srečujejo s tveganji za nastanek revščine in brezdomstva ter njunimi posledicami, ljudje z različnimi oblikami oviranosti, imigranti_ke, Romi_nje ter lezbijke, geji, biseksualne in transspolne osebe (v nadaljnjem besedilu: LGBT). Tako so preko javnih razpisov sofinancirani raznoliki programi za ranljive skupine – tako nastanitveni (npr. varne namestitve za žrtve nasilja, zavetišča za brezdomne, materinska domova) kot svetovalni, izobraževalni itd. MOL pa ima tudi tri akcijske načrte, in sicer Akcijski načrt »Starosti prijazna Ljubljana«, Akcijski načrt »Ljubljana – občina po meri invalidov« in Akcijski načrt »Enakost spolov v MOL«.

Izredno so pomembni programi in storitve, namenjene ljudem, ki se znajdejo v socialni stiski. Tako v MOL deluje zavetišče za brezdomne in dnevni centri za brezdomne, kjer se lahko brezdomni zadržujejo čez dan. Na voljo jim je možnost pridobitve oblačil in obutve ter topel ali suh obrok. Na voljo so tudi kopalnice, kjer uporabniki_ce lahko poskrbijo za osebno higieno. MOL podpira tudi delovanje dveh t. i. materinskih domov, ki sta namenjena materam z mladoletnimi otroki do 14. leta starosti, nosečnicam in ženskam z otroki, ki so

v stanovanjski stiski ter nimajo drugih možnosti bivanja. Poleg namestitve je uporabnicam v materinskih domovih na voljo strokovna psihosocialna podpora za aktivno reševanje eksistenčnih težav.

K lažšanju posledic revščine in brezdomstva znatno pripomore tudi Območno združenje Rdečega križa Ljubljana, katerega delovanje MOL po zakonu in na osnovi programa sofinancira preko neposredne pogodbe. Družinam ter posameznikom, ki se zaradi izrednih dogodkov znajdejo v materialno in socialno ogrožajočih razmerah s tveganjem za nastanek revščine, pomagajo z oskrbo z osnovnimi življenjskimi potrebščinami (prehranski paketi, higienski pripomočki, oblačila in obutev), brezdomnim pa v svojih prostorih na Viču nudijo možnost higienske oskrbe (tuširanje, higienski pripomočki, sveža oblačila).

MOL v skladu z Odlokom o denarni pomoči dodeljuje denarno pomoč občanom, kam brez lastnega dohodka in tistim, ki z lastnim dohodkom ne dosežejo minimalnega dohodka za posameznega družinskega člana po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih, pa tudi tistim, ki do 30 % presegajo minimalni dohodek. Denarne pomoči so namenjene pomoči ob materialni ogroženosti, pomoči ob začetku šolskega leta, kritju stroškov šole v naravi oziroma letovanj, kritju stroškov kosil za otroke v osnovni in srednji šoli, kjer je organizirana prehrana, kritju stroškov kosil za občanke in občane nad 65 let in pomoči ob rojstvu otroka.

stereotip

**Punca mora
znati kuhati,
fant pa popraviti
kolo.**

Anže Čeh,
babičar

Za študij babišтва sem se odločil zaradi radovednosti, ker me je fasciniral čudež poroda. Na študijski smeri sem bil sicer edini študent, tudi trenutno v Sloveniji delo babičarja opravljamo, kolikor mi je znano, trije moški, a so me sošolke dobro sprejele. Verjetno tudi zaradi tega, ker sem bil starejši od njih in sem že vedel, kaj si želim. Vendar se strinjam, da je potreben za takšno odločitev pogum, saj je občutljivo področje. Menim, da je malo fantov, ki bi bili pri devetnajstih letih dovolj zreli, da bi se odločili za ta poklic, vendar pa mladim svetujem, da naj poskusijo.

Porod je zame nekaj čudovitega in adrenalinskega. Vsak porod je namreč drugačen, prihaja do različnih situacij, na katere se moramo hitro odzvati. Trenutki so lahko ključni, zato na vsak porod gledam s spoštovanjem.

Porod je dolgotrajen proces, traja tudi več ur; je dolga pot, ki pa po navadi nam in porodnici hitro mine. Med porodom se lahko srečujemo z različnimi ovirami. Pri tem potrebujemo znanje, veliko pomagajo izkušnje, potrpežljivost. Izjemno pomembno je zaupanje, ki se vzpostavi med porodnico in babico. V zelo kratkem času je treba dobiti zaupanje, kar je specifična našega dela in temu se je treba zelo posvetiti. Pomembno je ugotoviti, kakšen pristop je potreben pri posameznem porodu – npr. mehkejši ali bolj odločen. Predvsem pa moramo biti samozavestni, da se porodnica počuti varno.

Pomembni sta odkritost in iskrenost. Če gre kaj narobe, je treba odkrito povedati, da ni vse tako, kot smo si zamislili in da bomo iskali novo pot. Med porodom ženski svetujemo in jo usmerjamo ter ji damo možnost soodločanja. Poslušanje je ključnega pomena.

Tudi partnerji porodnic so pri porodu lahko v veliko pomoč. Aktivno vključevanje partnerja, pa čeprav samo s tem, da drži partnerico za roko, jo masira, je lahko izjemno pomembno. Najpomembnejša stvar pa je, da je ženski v oporo.

Trenutno se ukvarjam tudi s hipnoterapijo. To je hipnoza nosečnic, ki jih je poroda strah. Trenutno sem v naši porodnišnici edini, ki se ukvarja s tem področjem, a v svetu je hipnoterapija že uveljavljena metoda in upam, da bo tudi pri nas kmalu ena od možnih metod pri porodu.

Biti babičar je moje poslanstvo in z veseljem opravljam ta poklic.

ZDRAVJE IN REPRODUKTIVNE PRAVICE

Zdravje je splošna vrednota in ključno vpliva na blagostanje prebivalstva. V okviru primarnega zdravstva so organizirane raznolike kurativne in preventivne dejavnosti. V tem okviru lahko izpostavimo preventivne preglede žensk v reproduktivni dobi ter tri presejalne programe, in sicer za raka dojke (DORA), za raka debelega črevesa in danke (SVIT) ter za raka materničnega vratu (ZORA).

Kljub temu, da s(m)o ženske po večletnih prizadevanjih dosegle pomembne pravice, pa se je za njihovo ohranitev potrebno vedno znova bojevati. Tako so bile npr. v zadnjem letu v Sloveniji pod nenehnim udarom, tako moralističnih kot tudi varčevalnih ukrepov, reproduktivne pravice. Ponovno se je odprla debata o pravici do kontracepcije in do splava. Na tem mestu poudarjamo, da je pravica do samostojnega odločanja o rojstvu otrok ustavna pravica in kot taka ne sme biti kršena in omejena.

Slovenija sodi med države, kjer število dovoljenih splavov upada od leta 1983 – tako je v dobrih 20 letih (1991–2011) splavnost v splošni populaciji upadla za trikrat, med mladostnicami pa skoraj za petkrat (Robnik 2016, 87). To je posledica dobre dostopnosti kontracepcijskih sredstev, pravice do izbire osebne_ga ginekologa_inje, umestitev vsebin spolne vzgoje v šole itd. Zato se nam zdi pomembno, da kontracepcija ostane brezplačna, saj bi s plačljivo kontracepcijo (kar je bil predlog Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije v letu 2016) v težak položaj postavili predvsem mladostnice in ženske iz ranljivih družbenih skupin, kar bi lahko posledično pripeljalo do večjega števila nezaželenih nosečnosti. Pomembni sestavni del reproduktivnega zdravja pa je tudi pravica do splava. V državah, kjer ta ni legaliziran, namreč prihaja do ilegalnih splavov, ki so dragi in nevarni za življenje ter zdravje žensk. O nevarnosti in škodi, ki jih ženskam povzroča manko legalnega, varnega in prosto dostopnega splava, je bila v Galeriji Kresija novembra 2017 na ogled razstava Laie Abril »O splavu«.

Na drugi strani imamo razprave o pravici do oploditve z biomedicinsko pomočjo. Trenutno imajo to pravico v Sloveniji le ženske, ki živijo v raznospolni zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti in ne morejo zanositi po naravni poti. Take pravice pri nas nimajo ne samske ženske in ne lezbijke. Nekatere države, tudi take, ki veljajo za mnogo

bolj konservativne od Slovenije, imajo to že urejeno – npr. v Avstriji so lezbijke to pravico dobile leta 2015, na Madžarskem imajo to pravico že dalj časa tudi samske ženske ne glede na spolno usmerjenost. Nesprejemljivo je, da se taka pravica ženskam v Sloveniji odreka, saj so neupravičeno prisiljene, da se za večkratne poskuse oploditve z biomedicinsko pomočjo odpravljajo v tujino in tam plačujejo vrtoglave zneske (po več 10.000 EUR) tujim strokovnjakom_injam, medtem ko Slovenija slovi po tem, da ima ene izmed najbolj uveljavljenih in najkakovostnejših ekip za umetno oploditev, ki jo je začela izvajati med prvimi v svetu.

Do pred kratkim je bila na seznamu duševnih bolezni Svetovne zdravstvene organizacije tudi transspolnost (do leta 1992 npr. tudi homoseksualnost). Upamo, da bo ta sprememba prinesla tudi lažjo pravno potrditev spola v Sloveniji. Trenutno transspolne osebe namreč lahko pravno potrdijo svoj spol le s potrdilom pristojnega zdravstvenega osebja/ustanove, da so spremenile spol. Pri tem je treba poudariti, da si nekatere transspolne osebe ne želijo medicinske spremembe spola, ampak le pravno potrditev spola.

Na splošno se deklicam, ki so bile v Sloveniji rojene v zadnjih letih, obeta približno šest let daljše življenje kot njihovim moškim vrstnikom. Vendar podatki kažejo, da so ženske slabega zdravja dlje kot moški, saj jih ob višji življenjski dobi dlje pestijo kronične bolezni. Težave, s katerimi se soočajo, se že zaradi anatomije do neke mere razlikujejo, tako so lahko simptomi ene in iste bolezni drugačni pri moških kot pri ženskah, posledično je tudi zdravljenje lahko drugačno. Hkrati je zdravje in zdravljenje moških in žensk včasih podvrženo spolnim stereotipom, kar lahko škodi obojim. Leta 2007 je kanadska študija, ki je raziskovala odnos do pacientk_ov na urgenci, pokazala, da moške tam obravnavajo resneje kot ženske. Tako so moškim hitreje priskočili na pomoč in jih zdravili bolj zavzeto. Drugače je na področju duševnih bolezni, kjer podatki kažejo, da zdravnice_ki tudi ob podobnih oz. identičnih simptomih ženskam verjetneje diagnosticirajo depresijo kot moškim; podcenjenost depresij pri moških pa stroka pogosto povezuje tudi z velikimi razlikami pri samomorih (Knave 2015).

stereotip

**Ženske gredo
za vsako malenkost
k zdravniku.**

dr. Vesna Leskošek

Spol je pomemben dejavnik ohranjanja in krepitev zdravja, predvsem zaradi spolno pripisanih vlog, ki ženske in moške postavlja v različni družbeni položaj, kar učinkuje tudi na zdravje.

RAZLIKE MED SPOLOMA V ZDRAVJU NA OBMOČJU MOL

dr. Vesna Leskošek,
Fakulteta za
socialno delo
Univerze v Ljubljani

V letu 2015 je bila izvedena raziskava o zdravju občank_ov Ljubljane, ki je bila predstavljena v posebni publikaciji z naslovom Zdravstveni profil Mestne občine Ljubljana. Raziskava je pokazala, da je spol pomemben dejavnik ohranjanja in krepitve zdravja, predvsem zaradi spolno pripisanih vlog, ki ženske in moške postavlja v različen družbeni položaj, kar učinkuje tudi na zdravje. Zdravje namreč ni odvisno le od stanja naših teles, temveč tudi od psihičnih značilnosti in od okoliščin, v katerih živimo.

Podatki so pokazali, da so ženske razmeroma bolj zdrave od moških, saj jih je kar 89 % odgovorilo, da nimajo nobenih zdravstvenih težav, takšnih je bilo le 44 % moških. Ženske imajo kljub več težavam bolj razvite strategije spopadanja z vsakodnevnim življenjem, ki tudi višajo njihovo kakovost življenja in posledično ohranjajo zdravje. Več kot 60 % žensk ima zelo veliko energije za vsakdanje dejavnosti in obveznosti. Nekoliko več žensk kot moških nima možnosti za priložne aktivnosti, vendar so ženske ocenile vključenost v okolje bolje kot moški, ki imajo pri tem večje težave, čeprav je večina dobro integrirana. Za oboje je podpora prijateljev_ic ter stiki s prijatelji_cami in sorodniki_cami zelo pomembna, tako jih meni več kot 90 %. Eden pomembnih dejavnikov ohranjanja zdravja v sedanosti je tudi informacijska tehnologija, ki je namenjena tako pridobivanju informacij kot tudi komunikaciji.

Po drugi strani je raziskava pokazala, da so v zvezi z zdravjem žensk skrb vzbujajoče motnje duševnega zdravja, kar je predvsem povezano z delovnimi obremenitvami in težavami pri usklajevanju dela in družinskega življenja. Ženske namreč pogosteje poleg plačanega dela prevzemajo obveznosti neplačanega skrbstvenega dela v zasebnosti. Skrbstveno delo je povezano tako s fizičnimi naporji kot psihičnimi in čustvenimi. Zato je med anketiranimi na tretjem mestu po obolevnosti prav stres, ki ga ženske doživljajo veliko pogosteje kot moški. Ženske so pogosteje ves čas utrujene od moških, pogosteje jih je strah, so zaspane ali nespečne in se soočajo s tesnobo. Sicer so vsa ta stanja prisotna tudi pri moških, vendar v manjši meri.

Moški in ženske po 64. letu starosti razmeroma enakomerno obolevajo za visokim krvnim tlakom ter zvišanim holesterolom, pri tem pa so srčno-žilne bolezni pogostejše pri moških. Pri njih je pogostejši tudi povišan krvni sladkor. Ženske pogosteje

obolevajo za obrabo sklepov in hrbtenice ter osteoporozo. V porastu pri ženskah sta tudi rak debelega črevesa in danke ter pljučni rak, vendar še vedno nižja kot pri moških (Grom-Hočevar in drugi, 2010).

Podatki o obolevnosti se dokaj skladajo z glavnimi razlogi smrtnosti. Najpogostejši razlog smrti v Ljubljani so bolezni srca in ožilja. Zaradi bolezni obtočil je v 2013 umrlo več žensk (60,6 %) kot moških (39,4 %). Drugi najpogostejši vzrok smrti v 2013 je bil v Ljubljani rak, zaradi katerega je umrlo za 0,7 % več žensk kot moških. Tretji najpogostejši razlog smrti so bili zunanji vzroki smrti, v katere so všteti tudi samomori (6,76 %). Zaradi zunanjih vzrokov umre 12,16 % več moških kot žensk. Vendar ni razlik med spoloma pri smrtih zaradi bolezni dihal (NIJZ, 2015). Rezultati raziskave so pokazali, da ima Mestna občina Ljubljana mnoge prednosti glavnega mesta, ki pozitivno vplivajo na zdravje ljudi. Večina vprašanih je menila, da imajo dobro kakovost življenja in so zadovoljni s svojim zdravjem. Ljudje so v glavnem zadovoljni z mestnimi službami in infrastrukturno opremljenostjo mesta. Menijo, da so pomembne institucije dovolj dostopne in večina je v razdalji, ki jo lahko premagajo. Pomemben izziv za prihodnost pa predstavlja starajoča se družba, saj se v Ljubljani število starejših nad 65 let zvišuje, medtem ko ostaja število mladih približno enako. Med starejšimi je več žensk kot moških, značilno pa je tudi, da pogosteje doživljajo pomanjkanje in revščino, kar vpliva na njihovo dostopnost do storitev in programov. Zato bo v prihodnje ohranjanje zdravja starejših žensk še poseben izziv na vseh ravneh, tako države kot občin in skupnosti.

NASILJE NAD ŽENSKAMI

Tako ženske kot moški so žrtve nasilja, tako ženske kot moški so tudi povzročitelji nasilja. Vendar podatki kažejo, da je žrtev nasilja občutno več med ženskami kot med moškimi. Ženske nasilje večinoma doživljajo s strani moških, s katerimi so (bile) v razmerju, moški pa večinoma doživljajo t. i. ulično nasilje s strani drugih moških. Podatki tudi kažejo, da so v primeru intimnopartnerskega nasilja nad ženskami posledice praviloma hujše, poškodbe pri fizičnem nasilju težje, trajanje nasilja pa daljše.

Nacionalna raziskava o nasilju nad ženskami v zasebni sferi iz leta 2010 je pokazala, da je od dopolnjenega 15. leta starosti eno od oblik nasilja doživela vsaka druga ženska, od tega najpogosteje psihično, sledijo fizično, premoženjsko, omejevanje gibanja in spolno nasilje. Nasilje pomeni kršitev temeljnih človekovih pravic, svoboščin in dostojanstva ter hud poseg v telesno in psihično integriteto osebe. Nasilje nad ženskami zajema nasilje v družini, spolno nasilje, spolno nadlegovanje, trgovino z ženskami in deklicami, prisilno prostitucijo ter pornografijo, prisilne poroke itd.

Kakršna koli oblika nasilja nad ženskami predstavlja oviro za izboljšanje položaja žensk, saj izpostavljenost nasilju omejuje njihovo življenje in tako pogosto vodi do socialne izolacije, asocialnega vedenja, zmanjšanja ekonomskih priložnosti ter nepripravljenosti vključevanja v lokalno življenje. Življenje brez nasilja mora biti zagotovljeno tako v zasebni kot v javni sferi.

V Sloveniji nasilje nad ženskami ni več samo problem zasebne sfere, temveč je dobilo širše družbene razsežnosti, ko je država začela prepoznavati potrebo po sistemski ureditvi preprečevanja in obravnave nasilja nad ženskami na nacionalni ravni. Tako je bil leta 2008 sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini, Slovenija pa je med prvimi podpisala in nato leta 2015 tudi ratificirala Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima. Ta države pogodbenice obvezuje k celostnemu pristopu obravnavanja nasilja nad ženskami in deklicami. Poleg države imajo pomembno vlogo tudi občine. Na tem področju je MOL zelo aktivna že vrsto let, in sicer s podporo programov na področju preprečevanja nasilja nad ženskami (tako programov za podporo ženskam in otrokom, žrtvam nasilja – varna nastavitev, svetovalnice itd. kot tudi programov za osebe, ki povzročajo nasilje), ter z aktivnim sodelovanjem z nevladnimi organizacijami pri različnih aktivnostih in dogodkih, še posebej v obdobju mednarodnih dni boja proti nasilju nad ženskami (od 25. novembra do 10. decembra).

Kontakti institucij

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Sektor za enake možnosti

Kotnikova ul. 28

1000 Ljubljana

E: gp.mddsz@gov.si

S: http://www.mddsz.gov.si/delovna_podrocja/enake_moznosti/

Sektor za enake možnosti koordinira oblikovanje politik in pripravo predpisov na področju enakosti spolov, spremlja položaj žensk, pripravlja analize in poročila, spodbuja ustvarjanje enakosti spolov z informiranjem in ozaveščanjem.

Zagovornik načela enakosti

Železna cesta 16

1000 Ljubljana

T: 01 4735 531

E: gp@zagovornik-rs.si

S: <http://www.zagovornik.si/>

Zagovornik načela enakosti je samostojen državni organ, ki ima pravno podlago v Zakonu o varstvu pred diskriminacijo. Zagovornik odloča o posameznih primerih diskriminacije, opravlja neodvisne raziskave o diskriminaciji, ozavešča in informira javnost.

Mestna občina Ljubljana

Oddelek za zdravje in socialno varstvo

Koordinator_ica za enake možnosti v MOL

Mestni trg 1

1000 Ljubljana

T: 01 306 4100

E: ozsv@ljubljanasi.si

S: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/enakost-spolov/>

Koordinatori_ica predlaga ukrepe in aktivnosti na področju ustvarjanja enakih možnosti.

Varuh človekovih pravic RS
Dunajska cesta 56 (4. nadstropje)
1109 Ljubljana

T: 01 475 00 50 in 080 15 30
E: info@varuh-rs.si
S: <http://www.varuh-rs.si/>

Varuh_inja človekovih pravic varuje človekove pravice in temeljne svoboščine v razmerju do državnih in lokalnih organov ter nosilcev javnih pooblastil.

Informacijski pooblaščenec

Zaloška ul. 59
1000 Ljubljana
T: 01 230 97 30
E: gp.ip@ip-rs.si
S: <https://www.ip-rs.si/>

Informacijski_a pooblaščenec_ka je samostojen in neodvisen organ, ki ima pooblastila za izvajanje določb s področja varstva osebnih podatkov.

Nevladne organizacije izvajajo različne programe na različnih področjih za različne (ranljive) skupine. Seznam sofinanciranih socialnovarstvenih programov podpore in pomoči najdete na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/zdravje-in-socialno-varstvo/socialnovarstveni-programi-podpore-in-pomoci/>
Seznam preventivnih programov varovanja zdravja najdete na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/zdravje-in-socialno-varstvo/preventivni-programi-varovanja-zdravja/>
Seznam aktivnosti za otroke najdete na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/otroci-v-ljubljani/aktivnosti-za-otroke/>
Seznam aktivnosti za mlade najdete na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/mladi-v-ljubljani/aktivnosti-za-mlade/>

Viri in uporabna literatura

Akcijski načrt »Enakost spolov v Mestni občini Ljubljana za obdobje od 2016 do 2018«. Dostopno na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/enakost-spolov/akcijski-nacrt/>

Akcijski načrti »Ljubljana – občina po meri invalidov«. Dostopni na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/osebe-z-oviranostmi/akcijski-nacrti-mestne-obcine-ljubljana/>

Akcijski načrti »Starosti prijazna Ljubljana«. Dostopni na: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/starejsi-v-ljubljani/starosti-prijazna-ljubljana/>

Aktivni. Vsi. Smernice za odpravljanje stereotipov ter krepitev enakosti žensk in moških. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Antić Gaber, M., Selišnik, I., Purkat, N. in Gortnar, M., 2003. Ženske v slovenskem parlamentu: pod kritino maso zastopanosti (raziskovalno poročilo). Ljubljana: Mirovni inštitut.

Antić Gaber, M. (ur.), 2011. Ženske na robovih politike. Ljubljana: Sophia.

Buzeti, T., Djomba, J. K., Gabrijelčič Blenkuš M., Ivanuša, M., Jeriček, K. H., Kelšin, N. in drugi, 2011. Neenakosti v zdravju v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Družinski zakonik. 2017. Uradni list RS, št. 15/17 in 21/18 – ZNOrg. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>.

EIGE, Gender Equality Index. Dostopno na: <http://eige.europa.eu/gender-equality-index>

Flander, B. 2004. Pozitivna diskriminacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Hočevnar Grom, A., Trdič, J., Gabrijelčič Blenkuš, M., Kofol Bric, T., Truden-Dobrin, P. in Albreht, T., 2010. Zdravje v Sloveniji. Ljubljana:

Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Hrženjak, M. (ur.), 2016. Spremembe očetovstva: moški med delom in starševstvom. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Jogan, M., 2001. Seksizem v vsakdanjem življenju. Ljubljana: Znanstvena knjižnica.

Kanjou Mrčela, A., Filipovič Hrast, M., Kogovšek, T., Lužar, B. in Toni,

T., 2015. Enakost spolov na mestih odločanja v gospodarstvu: končno poročilo. Ljubljana: MDDSZ.

Kanjou Mrčela, A., Štebe, J. in Vuga Beršnak, J., 2016. Očetje med službo in domom. V: Hrženjak, M. (ur.) Spremembe očetovstva: moški med delom in starševstvom. Ljubljana: Mirovni inštitut, 21–61.

Koletnik, A., 2016. Vsi spoli so resnični: transspolnost, transseksualnost in cispolna nenormativnost. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.

Leskošek, V., Rode, N., Zidar, R. in Rape Žiberna, T., 2015. Zdravstveni profil Mestne občine Ljubljana. Končno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Leskošek, V., 2017. Revščina starejših žensk v Sloveniji. Javno zdravje, 1 (1), 66–73.

Mandič, S. in Filipovič Hrast, M. (ur.), 2011. Blaginja pod pritiski demografskih sprememb. Ljubljana: FDV.

Mandič, S. in Filipovič Hrast, M., 2011. Blaginja v starajoči se družbi: analitična izhodišča. V: Mandič, S. in Filipovič Hrast, M. (ur.), Blaginja pod pritiski demografskih sprememb. Ljubljana: FDV, 7–25.

Poročila o izidu lokalnih volitev. Dostopno na: <https://www.ljubljana.si/sl/mestna-obcina/informacije-javnega-znacaja/register-predpisov/splosno-organizacija-in-delo-organov-ter-mu-mol/volitve/>

Pot k enakosti spolov: smernice in dokumenti za izvajanje politike enakosti spolov. 2007. Ljubljana: Urad za enake možnosti.

Pot k enakosti spolov: učinkovito integriranje načela enakosti spolov v politike. 2008. Ljubljana: Urad za enake možnosti.

Primorac, K. (ur.), 2018. Enakost spolov na slovenskem političnem parketu. Volitve 2018: raziskava o enakosti spolov v politiki. Ljubljana: Inštitut za proučevanje enakosti spolov. Dostopno na: <http://ipes-si.org/blog/2018/08/08/publikacija-enakost-spolov-na-slovenskem-politickem-parketu/>

Rajgelj, B. (ur.), 2015. Pravni položaj istospolnih partnerstev in starševstva v Sloveniji: sistemska analiza ureditve pravnega položaja istospolnih partnerstev in starševstva v slovenski zakonodaji. Ljubljana: Zavod za kulturo raznolikosti Open.

Rebernik, M., Tominc, P., Crnogaj, K., Bradač Hojnik, B., Rus, M. in Širec, K., 2018. Rast podjetniških priložnosti: GEM Slovenija 2017. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. Dostopno na:

<http://ipmmp.um.si/globalni-podjetniski-monitor/gem-slovenija-monografije/?r=960>

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020, 2015. Uradni list RS, št. 84/15. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO108#>

Robnik, S., 2012. Uravnovežena zastopanost žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu. Analiza stanja. Ljubljana: MDDSZ.

Robnik, S. (ur.), 2016. Enakost spolov – (še) nedokončana zgodba: pregled razvoja na področju enakosti spolov v Sloveniji, 1991–2016. Ljubljana: MDDSZ.

Statistični urad Republike Slovenije (SURS), 2018. Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/>

Statistični urad Republike Slovenije (SURS), 2018b. 8. marec – mednarodni dan žensk. Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7279>

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM), 2002. Uradni list RS, št. 59/02, 61/07 – ZUNEO-A in 33/16 – ZvarD. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3418>

Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD), 2016. Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273>

Zaviršek, D., 2001. Spol na ljubljanski univerzi. V: Majerhold, K. (ur.), 2001. Ali se univerza vrti v krogu svoje moči? Ljubljana: ŠOU v Ljubljani Zavod Radio Študent, 69–81.

Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>

ZA enakost spolov

Zbrale in uredile	Tilka Klančar Tanja Hodnik dr. Simona Topolinjak
Uvodne besede prispevala	Zoran Janković Tilka Klančar
Avtorice prispevkov:	dr. Milica Antić Gaber dr. Vesna Leskošek Miha Lobnik dr. Simona Topolinjak
Pri nastajanju te publikacije so sodelovali	sodelavke_ci Oddelka za zdravje in socialno varstvo, Oddelka za kulturo in Oddelka za predšolsko vzgojo in izobraževanje Mestne uprave MOL, Goran Vojnovič ter portretiranke_ci
Izdajateljica in založnica	Mestna občina Ljubljana Oddelek za zdravje in socialno varstvo Ljubljana – zdravo mesto
Fotografije	Miha Fras
Likovni izdelki	Učence_ci ljubljanskih osnovnih šol, ki so sodelovali na natečaju Enakost spolov v letu 2018
Pisni izdelek:	skupni spis, sestavljen iz pisnih izdelkov avtoric_jev, ki so sodelovali na natečaju Enakost spolov v letu 2017
Oblikovanje	Studio Licul
Tisk	Tiskarna Solos
Naklada	1500 izvodov
	Ljubljana, september 2018
	Publikacija je brezplačna.

Tekst, ki nima navedenega avtorja_ice, je prispevala koordinatorica za enake možnosti v MOL, dr. Simona Topolinjak.

Iskreno se zahvaljujemo vsem, ki so sodelovali pri nastajanju te publikacije, še posebej otrokom, ki so v svojih ustvarjalnih delih predstavili svoj pogled na enakost spolov.

V zbirki publikacij Ljubljana – zdravo mesto so do sedaj izšle:

- Zdravo staranje - Izziv za Mestno občino Ljubljana (2008)
- Telesna in športna aktivnost v Ljubljani (2009)
- Ljubljana, občina po meri invalidov – odpravljamo ovire (2010)
- 365 dni boja proti nasilju nad ženskami v Ljubljani (2010)
- Prostovoljna Ljubljana – prijaznejša Ljubljana (2011)
- Ljubljana – zdravo mesto, vodnik po programih socialnega varstva in varovanja zdravja (2012)
- Mavrična Ljubljana (2013)
- Socialna Ljubljana (2014)
- Za duševno zdravje v Ljubljani (2015)
- Zdravstveni profil Mestne občine Ljubljana (2016)
- Izzivi z zasvojenostmi v Ljubljani (2017)

Vse publikacije so dostopne na:
www.ljubljana.si/si/mol/publikacije